

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ,
МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

**CURRENT ISSUES OF ECONOMICS, FINANCE,
MANAGEMENT AND LAW IN MODERN CONDITIONS**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**10 січня 2023 р.
January 10, 2023**

**м. Рівне, Україна
Rivne, Ukraine**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ,
ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

**CURRENT ISSUES OF ECONOMICS,
FINANCE, MANAGEMENT AND LAW
IN MODERN CONDITIONS**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**10 січня 2023 р.
January 10, 2023**

**м. Рівне, Україна
Rivne, Ukraine**

УДК 33
ББК 65

Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 10 січня 2023 р.). Рівне: ЦФЕНД, 2023. 83 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах» з:

Волинський національний університет імені Лесі Українки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Державний університет «Житомирська політехніка»
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Донбаська державна машинобудівна академія
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Запорізький національний університет
Західноукраїнський національний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут продовольчих ресурсів НААН
Інститут продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Львівський торговельно-економічний університет
Національна академія внутрішніх справ
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Національний університет харчових технологій
Одеський національний економічний університет
Поліський національний університет
Сумський національний аграрний університет
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань економіки, фінансів, менеджменту та права.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: економіки та управління національною економікою; економіки та управління підприємствами; національної безпеки та оборони в умовах кризових явищ; продовольчої безпеки та екологічної політики в сучасному світі; економіки сільського господарства і АПК; енергоефективності економіки; економіки торгівлі та послуг; розвитку продуктивних сил і регіональної економіки; бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; фінансів, банківської справи, страхування; математичних методів, моделей та інформаційних технологій в економіці; маркетингу; менеджменту; логістики та транспорту; публічного управління та адміністрування; господарського права та процесу; адміністративного права та процесу, фінансового права, інформаційного права, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, кримінального процесу, криміналістики.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

**ЦЕНТР
ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНИХ
НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

© Автори тез, 2023

© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2023

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ SECTION 1. ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY	8
<i>Пецюрківська С. Ю.</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ОСНОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ	8
<i>Ковальчук Б. Б.</i> АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ	10
СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ SECTION 2. ECONOMICS AND MANAGEMENT OF ENTERPRISES	12
<i>Янчук Т. В., Миськова В. В.</i> РОЛЬ CRM-СИСТЕМИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	12
СЕКЦІЯ 3. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ SECTION 3. NATIONAL SAFETY AND DEFENSE UNDER THE CONDITIONS OF CRISIS PHENOMENA	14
<i>Васильчишин О. Б.</i> НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА ІНТЕРЕСИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	14
СЕКЦІЯ 4. ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ SECTION 4. FOOD SAFETY AND ECOLOGICAL POLICY IN THE MODERN WORLD	16
<i>Бокій О. В.</i> СВІТОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	16
<i>Kuts O. I., Verbytskyi S. B., Patsera N. M.</i> RAW MATERIAL AND PRODUCT TRACEABILITY IN THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX AS A TECHNICAL AND ECONOMIC FACTOR OF GUARANTEE OF FOOD SECURITY	18

СЕКЦІЯ 5. ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І АПК SECTION 5. ECONOMICS OF AGRICULTURE AND AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX	20
<i>Кулик А. Б.</i> АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА НА ПІДПРИЄМСТВАХ І В ГОСПОДАРСТВАХ НАСЕЛЕННЯ.....	20
СЕКЦІЯ 6. ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ SECTION 6. ENERGY EFFICIENCY OF ECONOMICS	22
<i>Туць І. О.</i> ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ.....	22
СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ SECTION 7. ECONOMICS OF TRADE AND SERVICES	24
<i>Shevchenko I.</i> THE ESSENCE OF DIGITAL TRADE AND INDICATORS OF DEVELOPMENT	24
СЕКЦІЯ 8. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА SECTION 8. DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE FORCES AND REGIONAL ECONOMICS	26
<i>Щербич В. В.</i> СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	26
СЕКЦІЯ 9. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ SECTION 9. ACCOUNTING, ANALYSIS, AND AUDIT	28
<i>Гаркуша С. А.</i> СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВОГО ОБЛІКУ	28
<i>Кудіна М. Ю.</i> ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	29
<i>Лемішовська О. С.</i> БУХГАЛТЕРСЬКІ ДИСЦИПЛІНИ У НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ В МИНУЛИХ ІСТОРИЧНИХ ПЕРІОДАХ	31
<i>Перчук О. В., Ляшенко М. С.</i> КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	33

<i>Романькова О. М., Висоцький В. М.</i> РОЛЬ ЕТИКИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО БУХГАЛТЕРА	35
<i>Сасенко О. Р., Гушан А. М.</i> ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СИСТЕМІ ПОДАТКІВ УКРАЇНИ.....	37
<i>Трофімов А. В.</i> ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ ЗА УЧАСТЮ БУХГАЛТЕРІВ: НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ СХЕМИ	39
<i>Яцишин С. Р.</i> ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО УБЕЗПЕЧЕННЯ ВІД РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ	41
СЕКЦІЯ 10. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ SECTION 10. FINANCE, BANKING, INSURANCE	43
<i>Ластівка Д. О.</i> ДОМОГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	43
<i>Григорук В. С.</i> ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СУТНІСТЬ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ..	44
<i>Партика В. А.</i> ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ	46
<i>Матушевський О. В., Матвійчук В. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ.....	48
<i>Рац О. М.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ FINTESCH В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ	50
<i>Масюк Ю. В., Сіняєва А. О.</i> СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	52
СЕКЦІЯ 11. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ SECTION 11. MATHEMATICAL METHODS, MODELS, AND INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN ECONOMICS.....	54
<i>Червак-Смерічко О. Ю.</i> МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ. КЕРУВАННЯ І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ. СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ	54

СЕКЦІЯ 12. МАРКЕТИНГ SECTION 12. MARKETING	57
<i>Горгачова М. І., Рудінська О. В., Тарасова К. І.</i> МЕРЧАНДАЙЗИНГ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА МАРКЕТИНГУ	57
<i>Сенишин О. С., Хіч Р. Я.</i> МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ У ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГОВОГО ПЛАНУВАННЯ	58
<i>Гулак Н. О., Крайнюченко О. Ф.</i> РОЗВИТОК ОСОБИСТОГО БРЕНДУ В ІНТЕРНЕТІ.....	61
СЕКЦІЯ 13. МЕНЕДЖМЕНТ SECTION 13. MANAGEMENT	63
<i>Василик А. В., Горбенко Д. Д.</i> СИСТЕМА КОНТРОЛІНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ.....	63
<i>Галюк Т. С.</i> НОВІТНІ ПІДХОДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ НА РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ	65
<i>Гребеник А. А.</i> АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	66
<i>Kis S. Y.</i> INDUSTRY 4.0 AND 5.0: A COMPARATIVE ASPECT	68
СЕКЦІЯ 14. ЛОГІСТИКА ТА ТРАНСПОРТ SECTION 14. LOGISTICS AND TRANSPORT	70
<i>Лагодієнко В. В., Ситник Н. І.</i> АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗ ЗМІН В ЛАНЦЮГАХ ПОСТАВОК ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ В 2023 РОЦІ	70
<i>Стрижак Р. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ.....	71
СЕКЦІЯ 15. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ SECTION 15. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION	74
<i>Самсонова В. В.</i> ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ	74

СЕКЦІЯ 16. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС SECTION 16. ECONOMIC LAW AND PROCESS.....	76
<i>Серєбряк С. В.</i> МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВТРАТ ЛОКАЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	76
СЕКЦІЯ 17. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО SECTION 17. ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS, FINANCIAL LAW, INFORMATION LAW	78
<i>Буряченко О. А.</i> СКЛАДАННЯ ПРОТОКОЛУ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ОДНА ІЗ КОМПЕТЕНЦІЙ ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	78
СЕКЦІЯ 18. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА SECTION 18. CRIMINAL LAW, CRIMINAL EXECUTIVE LAW, CRIMINOLOGY, CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINALISTICS.....	80
<i>Охримович Е. О.</i> ПІДХОДИ ДО ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ	80

СЕКЦІЯ 1 || **ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ**
SECTION 1 || **ЕКОНОМІКОЮ**
ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

УДК 338.242

Пецюрківська С. Ю.
студентка IV курсу,
ОП «Економіка та економічна політика»,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

СВІТОВИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
НА ОСНОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ

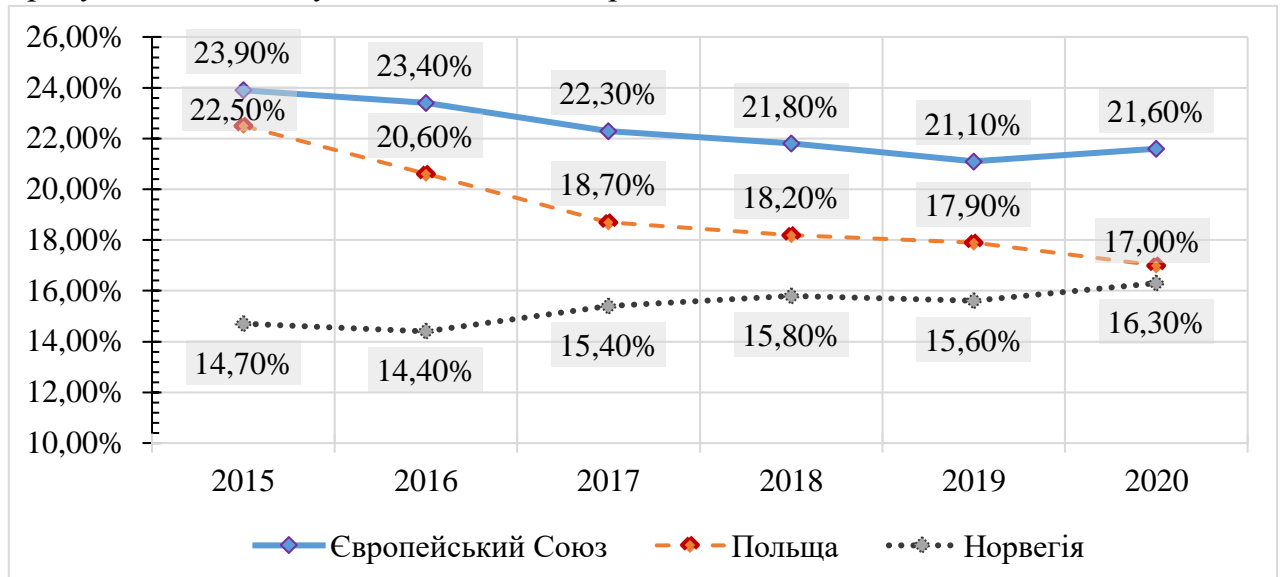
У 2022 році найбільшою загрозою для світової економіки стали наслідки геополітичних конфліктів. Згідно з проведеним ООН аналізом, внаслідок війни в Україні 1,7 мільярда людей у світі зіткнулися зі значними витратами на енергоносії, продукти харчування та добрива. Зростання рівня безробіття та прискорення інфляції призведе до ситуації, коли велика кількість людей може опинитися за межею бідності. Особливо це торкнеться найбільш уразливих груп населення, які найбільше потребують підтримки від держави. Підвищення рівня добробуту у такий важкий для світової економіки в цілому та для України час повинно стати однією з цілей національних урядів.

Соціальна інклюзія передбачає процес поліпшення умов для певних «виключених» груп осіб, що характеризується наявністю для них можливостей та ресурсів, які їм необхідні для такого: отримання освіти; гідного працевлаштування; громадської активності; участі у культурних та громадських заходах. Ексклюзивними або «виключеними» окремі групи осіб стають на основі таких ознак як гендер, вік, расова та етнічна приналежність, релігія, інвалідність тощо. Внаслідок соціальної ексклюзії люди, що входять до зазначених груп, мають менший доступ до гідної роботи, доходу та соціального статусу. Натомість соціальна інклюзія несе ідею побудови економіки з урахуванням особливостей кожного працівника та реалізацією його особистісного потенціалу.

Розглянемо побіжно досвід упровадження принципів соціальної інклюзії у деяких країнах світу. Так, у США за останнє десятиліття спостерігається збільшення державних та місцевих інклюзивних проєктів, спрямованих на підтримку осіб похилого віку. Наприклад, у 2008 році була запроваджена федеральна програма Medicaid «Money Follows the Person», основною метою якої є допомогти особам похилого віку переїхати з пансіонатів до родичів або власних осель. У плані президента США Джо Байдена «Build Back Better» (2020- 2021 рр.) чільне місце посідає програма соціальної інклюзії. Вона має на меті підготувати осіб з інвалідністю до працевлаштування, планується виділити «близько 300 млн доларів США на п'ятирічні гранти» [1], які стосуються підвищення заробітних плат для людей з інвалідністю у компаніях.

У Європейському Союзі відсоток людей з ризиком бідності або соціальної ексклюзії склав 21,6% у 2020 році. Відповідна статистика у розрізі окремих країн Європи, зокрема Польщі та Норвегії, представлена на рисунку 1.

Для подальшої розбудови безбар'єрної Європи навесні 2021 року Європейська комісія прийняла Стратегію прав людей з інвалідністю на 2021 – 2030 рр. У квітні 2019 року набула чинності Директива ЄС «Європейський акт про доступність» («European accessibility act»), що визначає цілі та стандарти доступності до ряду продуктів та послуг, таких як операційні системи, телевізійне обладнання,

електронна комерція, банківські послуги тощо.

Рис. 1. Частка населення під загрозою бідності або соціальної ексклюзії у Європі у 2015 – 2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [2]

Відповідно до рейтингу Індексу інклюзивності у 2022 році [3], Норвегія посідає третє місце серед 136 країн, тобто її можна назвати однією з найбільш інклюзивних країн світу. Скандинавська політика ґрунтується на ідеї рівних можливостей також і на ринку праці. Ще у 2001 році було впроваджено документ – Угоду про інклюзивне трудове життя (the IA Agreement), яка триває досі. Її основними цілями є допомога людям з інвалідністю вийти на ринок праці, а також людям старше 50 років продовжувати трудову діяльність.

Проаналізувавши досвід упровадження принципів соціальної інклюзії у різних країнах, можна зробити висновок, що Україна тільки починає шлях до розбудови інклюзивного суспільства та сприяння всеохоплюючої безбар'єрності для «виключених» груп населення. Зокрема у 2021 році була схвалена Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. У грудні 2022 року відбувся запуск розділу «Дія. Безбар'єрність» на порталі «Дія». Також було започатковано проєкт «Працюй вільно», що сприятиме працевлаштуванню осіб з інвалідністю шляхом комунікації з роботодавцями на єдиному порталі, одним із ініціаторів якого було Міністерство соціальної політики України.

Зараз перед Україною стоїть завдання розроблення плану відновлення та розбудови держави, де одним із ключових елементів стане створення інклюзивного та безбар'єрного суспільства.

Список літератури

1. Gonzales M. How 'Build Back Better' Supports People with Disabilities. *The Society for Human Resource Management*. 2022. URL:

<https://www.shrm.org/resourcesandtools/hr-topics/behavioral-competencies/global-and-cultural-effectiveness/pages/how-build-back-better-supports-people-with-disabilities.aspx>

2. People at risk of poverty or social exclusion. *Eurostat Data Browser*: [сайт]. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_01_10/default/table?lang=en

3. Inclusiveness Index Results. *Othering & Belonging Institute*: [сайт]. URL: <https://belonging.berkeley.edu/index-results>

УДК 330.8

Ковальчук Б. Б.

«Фінанси, банківська справа та страхування», 6 курс
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Науковий керівник:

Завистовська Г. І.

к.е.н., доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

Одним із найважливіших інструментів аудиту на сучасному етапі його розвитку є аналітичні процедури, які є засобом збору, перетворення та інтерпретації фінансової інформації, з метою оцінки фінансового стану підприємства, виявлення джерел доступного фінансування та визначення можливості та доцільності його мобілізації.

На сьогоднішній день в умовах реформування державного фінансового контролю посилюється роль внутрішнього аудиту бюджетних установ, який спрямований в тому числі на надання керівнику установи об'єктивних і незалежних висновків та рекомендацій щодо достовірності фінансової звітності. Підтвердження достовірності всієї фінансової звітності та форми 2-дс «Звіт про фінансові результати» зокрема, особливо важливо на даний час, адже бюджетні установи вперше у 2017 році складають її за новими правилами відповідно до НП(С)БОДС № 101 «Подання фінансової звітності». Велике значення при цьому повинні надаватись аналітичним процедурам [1].

Перш за все аудиторська діяльність проводиться для дослідження фінансової діяльності організації, з метою виявлення помилок у веденні обліку, резервів зниження витрат для покращення ефективності роботи підприємства чи бюджетної організації. Також аудит перевіряє правильне ведення бухгалтерської діяльності згідно внутрішнього або міжнародного законодавства [2].

Потрібно розуміти як проходить аудиторський процес для розуміння як не зробити помилкові аудиторські судження.

Аудиторський процес складається з трьох стадій: початкова (Prelim); досліджувана або операцій по суті (Substantive); та завершальна (Final).

Початкова стадія включає ознайомлення з об'єктом аудиту та проведення організаційно-методичної підготовки.

Операції по суті це безпосередньо проведення прямих процедур та тестування, перевірка процесів контролю та містить аналітичне судження щодо підприємства.

Завершальна стадія аудиту, включає узагальнення і реалізацію результатів аудиту [3; 4; 5].

Ступінь довіри до аналітичних процедур, визначає сам аудитор і робить висновок, чи вони ефективні чи ні.

Багато аудиторів не довіряють аналітичним процедурам через низьку точність, яка спостерігається в них, і недостатню достовірність даних, необхідних для процедур. Одних аналітичних процедур недостатньо для виявлення шахрайства. Можуть бути виправлення, які призводять до штучних змін у взаємовідносинах, що аналізуються у фінансовій звітності, що може призвести до того, що аудитор зробить помилкові висновки [6].

Для підвищення ефективності, уже декілька років зовнішні аудитори проводять діджиталізацію. Прикладом слугувати може Ernst & Young, британська аудиторсько-консалтингова компанія, одна із найбільших у світі. Вони застосовують комплекс програм, які надають швидкий та ефективний цифровий аналіз проведень, оборотно сальдових відомостей та інших баз даних. Як показала практика ці системи показали високу ефективність при малих затрат часу. Для прикладу можна переглянути програмний комплекс Helix. Він побудований на основі макросів і дає змогу набагато швидше обробляти інформацію.

Проаналізувавши вище сказане, ми дійшли висновку, що таку систему потрібно перейняти і внутрішньому аудиту, для ефективного аналізу. Уже давно не секрет, що програмні комплекси, які орієнтовані на аналіз цифрової інформації, надають більш широку картину бачення, чим будь які інші процедури. Але в деяких випадках, не можливо застосувати ці програми, оскільки розрахунки деякої інформації, потребують більш складний аналіз, а програмні комплекси неналаштовані під це.

Отже, основна проблематика аналітичних процедур у неточності, оскільки не завжди може бути надана інформація в повному обсязі та аналітичні процедури перевіряють тільки певну частину інформації (вибіркову). Також за великих об'ємів інформації, можна не побачити всю картинку і щось пропустити. Ці всі проблеми, допоможуть вирішити спеціальні програмні комплекси для аналізу баз даних.

Список літератури

1. Закон України «Положення бухгалтерського обліку»: URL: Положення (стандарт) бухгалтерськ... | від 31.03.1999 № 87 (rada.gov.ua) (дата звернення: 09.01.2023)

2. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 21.12.2017: URL: Про аудиторську діяльність | від 22.04.1993 № 3125-XII (rada.gov.ua) (дата звернення: 09.01.2023)

3. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»: URL: Про аудит фінансової звітн... | від 21.12.2017 № 2258-VIII (rada.gov.ua) (дата звернення: 09.01.2023)

4. Внутрішній аудит в державному управлінні URL: «Внутрішній аудит в державному управлінні: слабка ланка чи запорука ефективного використання публічних ресурсів? - портал новин LB.ua» (дата звернення: 09.01.2023)

5. Закон України «Про господарські товариства»: URL: Закон України «Про господарські товариства» (tourlib.net) (дата звернення: 09.01.2023)

6. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Філіної. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 320 с.

УДК 338

Янчук Т. В.

к.е.н., доцент
доцент кафедри маркетингу та бізнес-аналітики
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

Миськова В. В.

здобувач вищої освіти
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

РОЛЬ CRM-СИСТЕМИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні в Україні склалася досить важка економічна ситуація. В наслідок руйнівного російського вторгнення на територію нашої країни суттєво загострилися кризові явища, що в свою чергу призвело до втрат підприємствами значної частини своїх клієнтів і навіть банкрутства. CRM-системи допомагають налаштувати ефективний механізм взаємодії з клієнтами, а також оптимізують весь процес управління маркетингом і продажами. Тож впровадження CRM-системи є дуже важливим для забезпечення конкурентоспроможності в складних сучасних умовах.

Дослідженням питання використання CRM-систем на підприємстві займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені як А. Албитов, М. Беніофф, Т. Берестова, Н. Бутенко, Л. Ганущак-Єфіменко, В. Гужва, О. Євстратова, Л. Ліщинська, О. Сколенко, А. Марданов, Д. Меленхофф та інші. Розвиток технологій не стоїть на місці, тому тема автоматизації різноманітних процесів у бізнесі завжди буде актуальною.

Мета роботи це дослідження ролі CRM-системи у маркетингу, продажах і управлінській діяльності на підприємстві.

У результаті статистичних досліджень, які проводилися у ряді високорозвинутих країн, виявилось, що близько половини від усіх клієнтів більшості компаній не приносять прибутку у достатньому обсязі через неефективну взаємодію з ними. Для того щоб покращити ситуацію, фірмам необхідно підходити індивідуально до кожного клієнта і аналізувати всю історію взаємодії з ним. Це стає можливим лише за умови постійного збирання і обробки великих масивів інформації. Саме ці завдання вирішує CRM-система.

Абревіатура CRM походить від англійського Customer Relationship Management, що в перекладі означає «управління взаємовідносинами з клієнтами». Звідси слідує, що CRM-система – набір технологій, які дозволяють автоматизувати бізнес-процеси, які торкаються взаємодії з клієнтами [1]. На рисунку 1 продемонстровано переваги і можливості CRM-систем можна побачити на рисунку 1 [2].

Якщо говорити про підвищення ефективності роботи фірми за допомогою клієнтоорієнтованих технологій, то варто зазначити, що найбільш продуктивним шляхом досягнення цього можна вважати роботу з постійними клієнтами і формування у них лояльності, а не залучення якомога більшої кількості нових споживачів. Про це говорять такі статистичні дані: на утримання одного існуючого клієнта витрати становлять у 5 разів менше, ніж на залучення нового; більшість клієнтів починають приносити прибуток у достатньому обсязі лише через рік після початку співпраці з ними; як зазначалося раніше, приблизно 50% усіх клієнтів

компаній майже не приносять прибутку, через неефективні взаємовідносини з ними; абсолютно очевидним є те, що незадоволені співпрацею з фірмою клієнти розповсюджують негативну думку про неї.

Рис. 1. Переваги і можливості CRM-систем

Інтеграція CRM-системи дозволяє підприємству підвищити обсяги продажів на 10-30%, збільшити кількість успішних угод на 5 – 15 %, знизити адміністративні витрати на 10-20%. За цих умов термін окупності впровадження даних технологій становить близько 1 року. CRM-систем найчастіше можна спостерігати у більш економічно розвинених країнах у сферах фінансів, страхування, телекомунікацій, авіап перевезень, ІТ, оптової і роздрібною торгівлі і т.д. Також слід зазначити, що це стосується не тільки великого бізнесу, а й середніх і малих підприємств [3].

Використання CRM-системи на підприємстві як технології збирання і обробки великих масивів інформації про клієнтів є просто необхідним у сучасних умовах ринкової економіки. Використання таких технологій дає змогу компаніям скоротити адміністративні витрати і збільшити обсяги продажів, що призводить до підвищення ефективності роботи фірми.

Список літератури

1. Марусей Т. В., Впровадження crm-систем у маркетингову діяльність підприємства. *Економіка та держава*. Кам'янець-Подільський, 2016. № 6. С. 87–89.
2. Островерхов В. М., Застосування crm-систем у маркетинговій діяльності та управлінні персоналом транспортних підприємств. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. № 3. С. 199-206. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1581/6565656670> (дата звернення 5.01.2023)
3. TQM systems. Впровадження CRM-системи: роль CRM-технологій у підвищенні ефективності бізнесу. URL: <https://tqm.com.ua/ua/likbez/crm-systemy/rol-vprovadzhenia-crm> (дата звернення: 4.01.2023)

СЕКЦІЯ 3
SECTION 3

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА В
УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
NATIONAL SAFETY AND DEFENSE UNDER
THE CONDITIONS OF CRISIS PHENOMENA

УДК 330:353

Васильчишин О. Б.
доктор економічних наук, професор,
Західноукраїнський національний університет

НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА ІНТЕРЕСИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Національні цінності та інтереси є постулатом формування системи забезпечення національної безпеки, оскільки їхня втрата чи викривлення фактично означає втрату національної ідентичності та державності. Зокрема національні цінності визначають ціннісні орієнтації суспільства, політичне, культурологічне та філософське світосприйняття, моральні та етичні принципи поведінки кожного громадянина.

Згідно пункту 1 статті 3 Закону України «Про національну безпеку України» державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [1].

Оскільки у більшості наукових праць «національну безпеку» визначають як захищеність (стан захищеності) життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а під інтересами розуміють, як правило, сукупність потреб того чи іншого суб'єкта безпеки, то можна стверджувати, що національні цінності – це ті постулати, які дозволяють:

1) окремій людині (громадянину) – повсякчас здійснювати вибір життєвої позиції із усвідомленням національної ідентичності;

2) суспільству – визначатися із стратегічним баченням свого майбутнього, визначати вектори поведінки в умовах воєнного, надзвичайного стану або при виникненні кризових ситуацій усвідомлюючи свою національну ідентичність;

3) державі – визначати пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики (демократія, європейська інтеграція) зберігаючи свою національну ідентичність.

У пункті 3 статті 3 Закону України «Про національну безпеку України» [1] визначено фундаментальні національні інтереси України, якими є:

1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;

2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації

Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

Крім того у статті 4 цього ж закону зазначено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями.

Національні цінності та інтереси є найбільш стабільним та найменш динамічним елементом системи забезпечення національної безпеки, при цьому вони визначають сутність, цілісність, стійкість, конфігурацію та направленість формування та функціонування даної системи.

Вважаємо необхідним визначати національні вітчизняні цінності через започаткування україноцентричної гуманітарної політики та формування ефективних механізмів захисту гуманітарної безпеки держави, суспільства й громадян визначені професором Володимиром Василенком [2]. Нагадаємо, що за дослідженням В. Василенка національна безпека може знищуватися під впливом двох видів агресії, а саме: збройною та гуманітарною.

Щодо першої, то збройна агресія – це застосування збройної сили державою (групою держав) проти суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності іншої держави або народу (нації). Суть, мета збройної агресії – це фізичне знищення сторони проти якої чиниться збройна агресія. Наслідком такої агресії є тільки фізичне знищення нації, тобто при збереженні частини носіїв національної ідентичності держава згодом відновиться й зможе повернути свій суверенітет й незалежність

Щодо гуманітарної агресії як загрози національній безпеці, то на відміну від збройної, вона є набагато менш помітною, проте переслідує чітку мету – ліквідацію національної ідентичності ворога (сторони, на яку направлена агресія). Об'єкти, по яким завдаються удари на гуманітарному фронті, повинні бути знищені не фізично, а морально. Як правило, гуманітарна агресія розтягнута не тільки в часі й просторі, але й у формах. Зокрема автор першого проекту Декларації про державний суверенітет Володимир Василенко визначає чотири її складових:

- 1) мовно-культурна;
- 2) інформаційно-пропагандистська;
- 3) агресія проти історичної пам'яті нації;
- 4) конфесійна агресія.

Враховуючи вище наведене вважаємо, що національні цінності, які є постулатом формування системи забезпечення національної безпеки паралельно з національними інтересами України повинні базуватися на національній ідентичності із проведенням належних й дієвих заходів в правовому, економічному культурному вимірі враховуючи загрози не тільки збройної, а й гуманітарної агресії зі сторони російської федерації.

Список літератури

1. Про національну безпеку : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

2. Василенко В. Україноцентрична гуманітарна політика – змістовна основа нацбезпеки України URL: <https://tyzhden.ua/ukrainotsentrychna-humanitarna-polityka-zmistovna-osnova-natsbezpeky-ukrainy/>

СЕКЦІЯ 4

SECTION 4

**ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА
ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ
FOOD SAFETY AND ECOLOGICAL POLICY
IN THE MODERN WORLD**

УДК 338.439.02

Бокій О. В.

к.е.н, старший науковий співробітник
відділу економічних досліджень, інноваційного
провайдингу та зовнішніх зв'язків,
Інститут продовольчих ресурсів НААН

**СВІТОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРА
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

Питання забезпечення продовольчої безпеки є ключовою метою життєдіяльності людства. У щорічній доповіді Міжнародної сільськогосподарської та продовольчої організації ФАО за 2022 рік «Стан справ у галузі продовольчої безпеки та харчування у світі» зазначено, що світ віддаляється від досягнення до 2030 року ліквідації голоду та неповноцінного харчування у всіх його формах, які виписані у Цілях стійкого розвитку на майбутнє тисячоріччя (ЦСР 2) [1]. Проблеми в галузі продовольчої безпеки зростають і тенденція може зберігатися у майбутньому через військово-політичну нестабільність, економічні потрясіння та природні катаклізми, збільшення вартості продовольства й економічну нерівність у суспільстві. Негативні тренди можливо змінити лише за умови досягнення стійкості продовольчих систем, забезпечення фінансової доступності продовольства та орієнтації на здорове харчування.

Падіння економік країн ускладнює для багатьох урядів завдання нарощування бюджетних інвестицій у перетворення агропродовольчих систем. Тому необхідно задіяти всі засоби для підвищення стійкості продовольчих систем, сприяти здешевленню харчових продуктів за умови дотримання їх якості. Країни світу відчували вплив негативних чинників на національні продовольчі ринки, у першу чергу через ріст цін на продовольство та зростання рівня інфляції. Через військову агресію російської федерації в Україні у 2022 році, середньосвітовий індекс продовольчих цін ФАО зріс до 143,7 відсоткових пунктів, найвищого показника від початку дев'яностих років минулого сторіччя [2].

Виходячи з аналізу поточної ситуації ФАО, серед дієвих заходів підтримки урядами продовольчих систем можна виділити: прикордонні заходи та контроль ринкових цін; бюджетні субсидії, що виділяються виробникам і споживачам; підтримку у виді спільних послуг (рис. 1).

Для найбільш впливових і розвинених суб'єктів світової економіки – США та Європейського Союзу продовольча політика та забезпечення продовольчої безпеки завжди були у пріоритеті. Саме з метою впровадження спільної продовольчої політики та сприяння забезпеченню продовольчої безпеки у 1957 році в Європі був створений спільний союз (на початку – шести країн). Дієвий інструмент підтримки

продовольчої системи для досягнення продовольчої безпеки та підтримки виробників і населення – заходи у межах Єдиної аграрної політики Європейського Союзу (ЄАП), пріоритети та цілі якої були закріплені у Римському договорі (стаття 37). Першочерговими визначалися завдання збільшення продуктивності виробництва шляхом переоснащення потужностей, раціонального розвитку, забезпечення гарантованого продовольчого постачання та доступних цін на харчові продукти [4]. Від 1962 року було проголошено три основних принципи Єдиної аграрної політики – цілісність ринку, перевага продуктів ЄС та фінансова солідарність.

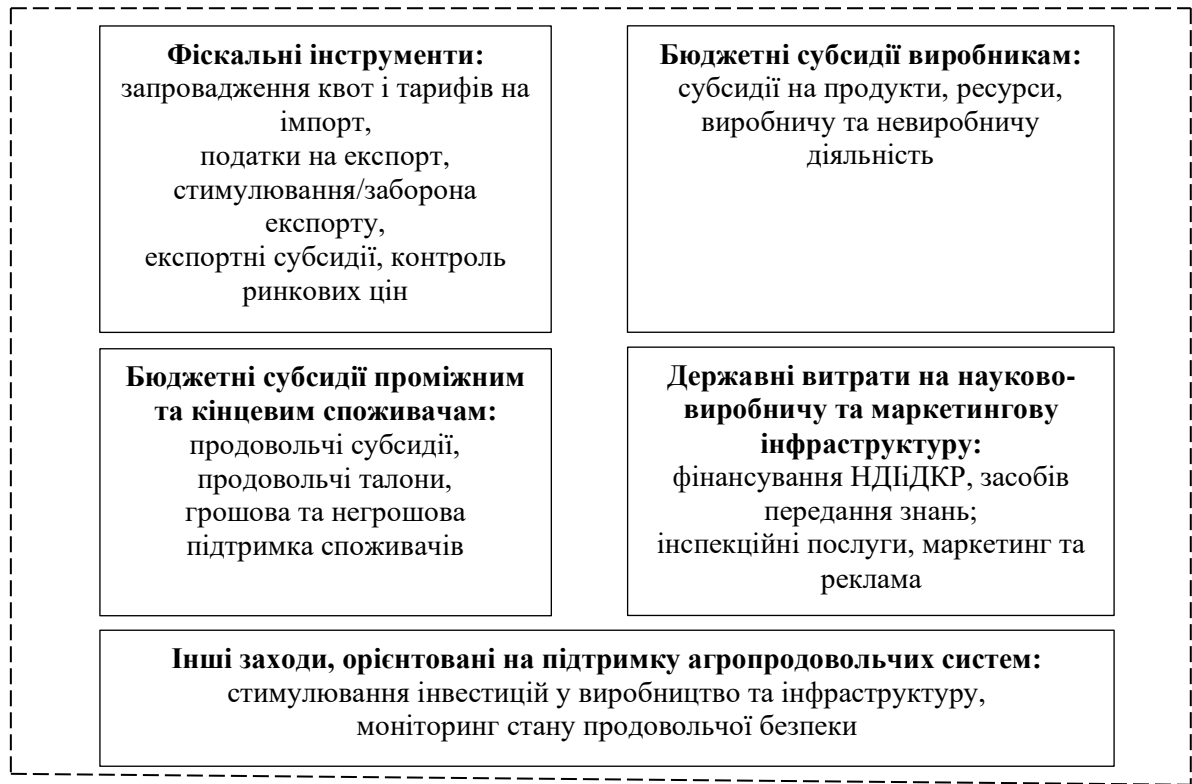

Рис. 1. Світові механізми підтримки агропродовольчого сектора

Джерело: сформовано за [3]

Висновки. Світові механізми підтримки агропродовольчого сектора мають ґрунтуватися на спільній економічній політиці держав з метою досягнення належного рівня продовольчої безпеки. Інструментарій та основні настанови для таких механізмів реалізуються діяльністю ФАО, результатами Єдиної аграрної політики європейських країн та повинні запобігати сучасним викликам, у першу чергу спричиненим військовою агресією російської федерації в Україні.

Список літератури

1. Положение дел в области продовольственной безопасности и питания в мире 2022. Переориентация политики в области продовольствия и сельского хозяйства в интересах повышения финансовой доступности здорового питания. URL: <https://www.fao.org/publications/sofi/2022/ru/>.
2. Мировые цены на продовольствие достигли рекордного уровня в 2022 году – ООН. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2023/01/7/695761/>.

3. Положение дел в области продовольственной безопасности и питания в мире 2022. Глава 3. Меры поддержки агропродовольственного сектора в мире: расходы и влияние на рацион питания. <https://www.fao.org/3/cc0639ru/online/sofi-2022/food-agricultural-policy-support.html> <https://www.fao.org/3/cc0639ru/online/sofi-2022/food-agricultural-policy-support.html>.

4. Куць О. І., Бокій О. В. Напрями продовольчої політики в Україні та світі. Продовольчі ресурси. 2020. № 14. С. 262 – 276. <https://doi.org/10.31073/foodresources2020-14-27>.

UDC 338.439.63

Kuts O. I.

PhD, Economics

Acting Director

Verbytskyi S. B.

PhD, Engineering

Dep. Head of Dept. of Informational Support,

Standardization and Metrology

Patsera N. M.

Main Engineer of Dept. of Informational Support,

Standardization and Metrology

Institute of Food Resources of the National Academy

of Agrarian Sciences of Ukraine

RAW MATERIAL AND PRODUCT TRACEABILITY IN THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX AS A TECHNICAL AND ECONOMIC FACTOR OF GUARANTEE OF FOOD SECURITY

The Declaration of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) postulates the following: food security is ensured when all people, at all times, have physical and economic access to safe and healthy food, sufficient to meet their physiological needs and the benefits necessary for an active life and healthy lifestyle [1, p. 3; 2, p. 59]. The economic aspects of food security are widely and in detail described in scientific sources, but its technical and technological aspects have not yet been widely reflected in scientific papers, the sources on this issue are sporadic, and the information in them is rather fragmentary [2, p. 60].

Raw materials and product traceability in the agro-industrial complex is defined as the ability to track and trace products of plant and animal origin, food and feed, animals or plants from which food products are derived, substances whose presence in food and feed is planned or considered likely at all stages of production, processing and distribution. Raw materials and product traceability covers all stages of the life cycle of a food product from primary production to sale to the final consumer, including the stages of production and distribution, and is aimed at protecting human health in relevant foods [3, p. 74].

The role and significance of raw material and product traceability as a constituent of the technical and economic block of that complex integral concept, which is food security, is the subject of scientific study all over the world. At the same time, it is important to

distinguish between semantically similar, but significantly different in content concepts – «food security» and «food security». On the one hand, public policy should take into account the issues of food security produced with the use of a quality management system and compliance with such prerequisites as good agricultural, veterinary, hygienic and other good quality practices; development of the «cold chain», where it is needed. On the other hand, this policy regulates the safe storage of products in accordance with good manufacturing practices, development of farmer-friendly agricultural markets with location and infrastructure to prevent food hazards and risks, risk analysis, compliance with veterinary protection and public health to monitor food safety. It is necessary to create a methodology for taking into account the issues of increasing the productivity and safety of basic food products in the said policy [4, p. 451]. Generally speaking, the food security should accompany the nutrient as well as food security [5, p. 1910].

There are proposals for food security traceability based on IoT (Internet of Things) technology. With the tracking platform, farmers can use the grain tracking code to request information about purchased fertilizers, in order to know key information about the nodes of the entire process from production to sale of fertilizers. If any problem is found, they can complain through the platform. State supervisory authorities can also process information about farmers' complaints through the traceability platform. Since there is comprehensive knowledge at all grain supply chains, supervisors can investigate and collect evidence from all links in order to prevent further entry of problematic grain into the market. In addition, enterprises can also self-check the quality of their own products using the traceability platform and perform targeted research on the use of such grain by farmers to obtain timely feedback [6, p. 2].

Known technical and technological constituents of food security are the reservation in case of natural disasters or emergencies of anthropogenic origin, technical means of delivery and distribution of food among the population in the case such events, etc. [2, p. 61]. These factors include raw material and product traceability, which is more often associated with food safety, together with the latter forms the technical basis for food security. The issue needs its proper scientific study and consideration in future.

References

1. FAO. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit: Plan of Action. Rome : Food and Agriculture Organization, 1996. 29 p.
2. Verbytskyi, S. B., Kopylova, K. V., Kozachenko, O. B., Verbova, O. V. Food security and technical regulation of requirements to food products. *Yessenov Science Journal*. 2020. No 37(1). P. 59-65.
3. Kuts O., Verbytskyi S., Kozachenko O., Patsera N. General provisions and practical ways to ensure traceability of raw materials and products in bakery industry. *Food Resources: Collection of Scientific Works*. 2021. No 17. P. 72-87.
4. Attrey, D. P. Food safety policies in agriculture and food security with traceability. *Food Safety in the 21st Century*. Academic Press, 2017. 449-454.
5. Chan, M. Food safety must accompany food and nutrition security. *The Lancet*. 2014. No 384(9958). P. 1910–1911.
6. Wang, Y. Design and implementation of food security traceability system based on internet of things technology: In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 2020 Feb 1, Vol. 750, No. 1, p. 012050.

УДК 338.001.36

Кулик А. Б.
к.ф.-м. н., доцент,
в.о. завідувача кафедри вищої математики
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА НА ПІДПРИЄМСТВАХ І В ГОСПОДАРСТВАХ НАСЕЛЕННЯ

Дослідження сучасного стану молочної галузі України та виокремлення основних проблем та напрямів розвитку показало, що ця галузь є досить прибутковою та пріоритетною для України. Головними завданнями для поліпшення розвитку ринку молока та молочних продуктів є створення дієвої законодавчої бази для молокопереробних підприємств; припинення гальмування виробництва молочної продукції; створення умов здорової конкуренції та захист споживачів від неякісної продукції. [1, с. 387].

Тенденція останніх років в Україні свідчить про те, що для молокопереробної галузі характерним є наступні моменти [2, с. 63]:

- скорочення поголів'я великої рогатої худоби – основного постачальника молочної сировини;
- зменшення виробництва молока усіх видів;
- покращання якості молока, закупленого на переробку.

Згідно з [3], загальний валовий надій молока в період з 2015 року до 2021 року включно скоротився на 18%. Якщо проаналізувати динаміку обсягу виробництва в розрізі підприємств і господарств населення (рис. 1), то можна зробити висновки, що з кожним роком домогосподарства знижували обсяги виробництва молока від 2% в 2017 році до 8,5% в 2021 році порівняно з минулим роком. А за цей самий період підприємства, які спеціалізуються на виробництві молочної продукції збільшили обсяги виробництва більше ніж на 3%.

Таким чином, можна зробити прогноз, що в подальшому буде зберігатися динаміка зменшення частки від загального обсягу виробництва молока господарств населення, а натомість збільшуватися частка підприємств АПК, які спеціалізуються на виробництві молочної продукції. Переваги підприємств у молочній галузі очевидні як у сфері перероблення, реалізації продукції, так і в сфері залучення клієнтури, оброблення інформації, науково-дослідницьких та дослідних робіт. Для відновлення позитивної динаміки обсягів виробництва в домогосподарствах, потрібно вишукати джерела фінансування як виробничої, так і соціальної сфер на селі. Це можливо зробити лише внаслідок удосконалення законодавства. Держава має забезпечити рівні економічні умови для роботи різних форм виробництва, а також враховувати, що господарства населення посідають важливе місце в аграрній економіці і відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчого ринку.

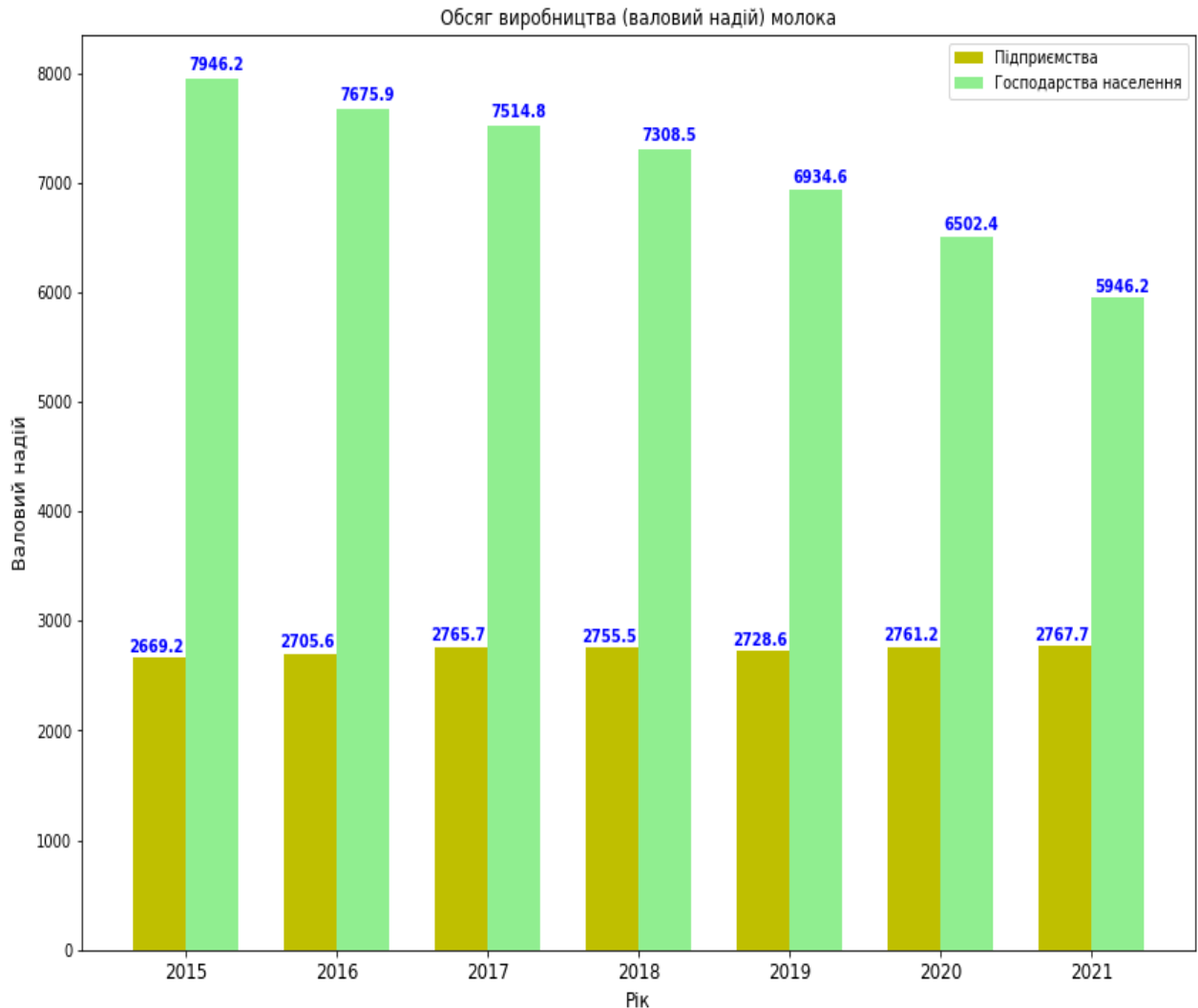

Рис 1. Обсяг виробництва молока в період з 2015 р. по 2021 р.

Джерело: дослідження автора згідно з [3]

Список літератури

1. Джеджула В.В., Єпіфанова І.Ю., Гладка Д.О. Ринок молочної галузі: стан та тенденції розвитку. *Економіка і суспільство*. 2018. №18. С.382-388. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-53>
2. Карпенко В. Оцінка забезпечення функціонування молокопереробних підприємств України. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Випуск 3-4. С. 62-75. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2020.03.062>
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 620.92

Туць І. О.
аспірантка
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Європейський Союз офіційно затвердив план перетворення території в зону з нульовими викидами парникових газів. Запропоновано основні компоненти цього плану, а саме відновлювальна та воднева стратегії, стратегія біорізноманіття та виділено близько трильйона євро для його імплементації.

Економічні інвестиції в Green Deal розглядаються як найбільш ефективний спосіб виходу з економічної кризи, викликаной військовою агресією росії, COVID 19 та іншими світовими викликами. У 2022 році досягнуто рекордні показники щодо виробництва енергії з ВДЕ, натомість продовжується скорочення споживання вугілля, нафти і газу, теплової енергії.

Україна у 2017 році затвердила енергетичну стратегію країни до 2035 року, а «Концепція зеленого енергетичного переходу» передбачала використання до 60 % ВДЕ в енергетиці до 2050 р. На жаль, відновлювана енергетика країни втратила значний обсяг потужностей внаслідок війни з росією, а заборгованість за вироблену електроенергію з ВДЕ склала більше 24 млрд грн. [1].

Однак, розвиток відновлювальної енергетики у 2015-2020 роках довів, що вона може бути інвестиційним магнітом, а сучасні вимоги щодо кліматичної політики ЄС та глобальні тренди у сфері сталого розвитку територій лише підтверджують це. Тому розвиток відновлюваної енергетики повинен стати однією з основ відновлення української економіки та забезпечення енергетичної безпеки держави. З цією метою вже зараз потрібно почати обговорення можливостей і ризиків розвитку галузі та визначити план дій під час та після закінчення війни. Адже об'єкти відновлюваної енергетики на окупованих територіях практично припинили свою діяльність через пошкодження трансформаторних підстанцій та електромереж, обстріли персоналу та перекриття доступу на об'єкти. Фіксується розкрадання окупантами обладнання із захоплених об'єктів ВДЕ. Значна кількість об'єктів ВДЕ була зруйнована внаслідок обстрілів російських військ. Обсяги виробництва електроенергії з ВДЕ впали майже вдвічі [2].

При цьому, на нашу думку, тривалі заходи з підтримки галузі повинні базуватися на технічному моделюванні сценаріїв розвитку енергосистеми, яке повинне визначити скільки, де саме і яка потреба в новій генерації з використанням ВДЕ. А друга умова – це розвиток конкурентного та прозорого ринку електроенергії та продуманий і зважений підхід до його регулювання.

Заглядаючи у довгу перспективу розвитку ВДЕ, ми бачимо можливості для експорту електроенергії з ВДЕ до Євросоюзу. Наша «зелена» електроенергія зможе допомогти декарбонізувати ЄС та зменшити залежність від енергоресурсів держави-

агресора. Але для цього інвесторам під час війни не вистачає можливості укласти довгострокові контракти на експорт та доступ до інтерконекторів (терміном на 10 – 15 років).

Вбачаємо 3 основні ризики такого розвитку подій.

Технічні: Україна не створивши належні умови для розвитку ВДЕ буде вимушена продовжувати експлуатацію електростанцій, які вже відпрацювали більше 50-60 років, і являються як морально, так і фізично зношеними. Тому їх подальша експлуатація потребуватиме більше витрат на ремонти і субсидії з державного бюджету країни.

Також не вирішеними залишатимуться питання фінансування виведених з експлуатації атомних блоків і захоронення відпрацьованого ядерного палива, встановлення та використання сучасних систем очищення викидів димових газів. Тому експлуатацію існуючої вугільної, нафтогазової та атомної генерації можливо продовжать до 2035 р., після чого вона буде виводитись з експлуатації. Однак, до того часу нова генерація має вже бути побудованою, а часу на це дуже мало – менше 15 років.

Фінансові: втрати від функціонування застарілої і неефективної енергетичної системи, зруйнованого обладнання, а також ризик потрапляння експортних товарів з України під очікуваний прикордонний вуглецевий податок в ЄС (carbon border adjustment mechanism).

Новий механізм встановить мито на так званий «брудний» імпорт певних товарів до ЄС. Перш за все, це буде стосуватися імпорту сталі, алюмінію, цементу тощо, цілком імовірно і електроенергії.

Втрати України внаслідок цього точно не підраховані. Проте з огляду на те, що близько 50 % вироблених товарів експортується саме в ЄС, можна спрогнозувати, що ці втрати будуть дуже суттєвими.

Екологічні: наслідки від невиконання Паризької угоди для планети очікуються катастрофічні, тому Україна повинна виконувати свої зобов'язання зі скорочення викидів парникових газів. Україна у екологічному рейтингу держав знаходиться на 109 місці зі 180 і від найближчих розвинених країн нас відділяють щонайменше 12 позицій. Відповіддю на ці ризики ми вбачаємо:

Скорочення споживання енергетичних ресурсів за рахунок підвищення енергоефективності та енергозбереження.

Розвиток відновлювальної енергетики.

Отже, подальший розвиток відновлюваної енергетики в Україні планується на конкурентних та ринкових засадах за рахунок створення державою умов для залучення інвестицій. Нам не просто потрібно відновити українську енергосистему, але й зробити її кращу, ніж раніше, маючи на увазі дві головні цілі: енергетичну незалежність України та декарбонізацію. А для цього потрібно проаналізувати всю енергетичну систему України, основою якої стане впровадження енергогенеруючих технологій за рахунок ВДЕ.

Список літератури

1. Стратегія інтеграції енергетичних систем. URL: <http://uwea.com.ua/ua/news/entry/>.

2. Енергоефективність та відновлювані джерела енергії / за заг. ред. А. К. Шидловського. Київ: Українські енциклопедичні знання, 2007. 559 с.

УДК 339

Shevchenko I.

PhD, assistant professor, doctoral student,
West Ukrainian National University
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8188-3551>

THE ESSENCE OF DIGITAL TRADE AND INDICATORS OF DEVELOPMENT

Digital trade is based on information and communication and digital technologies of the digital economy. Development changes the traditional economy, transforming it into an economy that creates. This development is ensured by digital transformation, which aims to change the model of economic management and the penetration of digital technologies into all spheres of the country's functioning through the formation of effective economic processes, provided with digital infrastructures, which change the main sources of added value and the structure of the economy and thanks to the transition of the function of the leading mechanism of economic development to institutions based on digital models and processes.

In the author's opinion, the definition of digital trade should include such related definitions as: «digitalization», «trade», «digital economy», «electronic trade». It is worth noting that although e-commerce is often equated with digital commerce, in the author's opinion, e-commerce is considered a narrow field of digital commerce. Digital commerce is broader than the concept of electronic commerce, as it includes not only sales through the Internet, but also interactions through other information and communication, information and social networks, and is based on a wider range of business models. However, it is worth noting that the concept of «digital trade» is narrower than the concept of «digital economy».

Therefore, in the opinion of the author, digital trade is the process of carrying out financial transactions of the digital sector of the economy with the help of digital technologies in order to meet the needs of consumers to buy goods and services or to make a profit through an interactive experience. The given definition differs from the existing ones in terms of the goal and expands the concept of digital trade, taking into account the final result.

Expanding the share of the digital economy and accelerating GDP growth due to digitization is one of the priority global issues.

In Ukraine, at the state level, considerable attention is paid to the development of the digital economy and society. Digitization is defined as a mechanism of economic growth due to the ability of technologies to positively influence the efficiency, effectiveness, cost and quality of economic, public and personal activities. The Concept of the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 [1] was adopted, and in 2021 the Verkhovna Rada adopted the law "On Stimulating the Development of the Digital Economy in Ukraine" [2].

Further development tasks are defined in the Digitalization Strategy of Ukraine until

2030 [3], and at the level of the European Union, a strategic document - Digital Compass 2030 has been adopted.

The study of aspects of digital trade and indicators of the state of its development is relevant for the development of transformation policies according to the goals of sustainable development. The progress of technologies and new possibilities of digitization of the economy give impetus to the improvement of evaluation methods and the system of indicators.

The development of a basic system of indicators for monitoring the digitalization of the economy and social relations is being conducted by many influential international organizations, institutions and various analytical agencies. The most common methods of assessing the state of development of digital trade are the formation of rating indices. The main rating indices include:

1. Global Innovation Index – GII;
2. Digital Economy and Society Index – DESI;
3. Digital Evolution Index – DEI;
4. Digital Adoption Index – DAI;
5. ICT Development Index – IDI;
6. Global Competitiveness Index GCI;
7. Networked Readiness Index – NRI;
8. Boston Consulting Group – e-Intensity;
9. IMD World Digital Competitiveness Index – WDCI;
10. Networked Readiness Index NRI;
11. Broadband Penetration Index ITU.

In order to obtain up-to-date information on the development of digital trade on global markets, it is necessary to constantly modify the indicators included in the index structure. For the successful integration of Ukraine into the digital trade market, it is necessary to unify the statistical group of indicators, taking into account the gap that exists between Ukrainian and European business entities.

Список літератури

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
2. Закон «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
3. Стратегія цифровізації України до 2030 р. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>
4. Шевченко І.О. Розвиток цифрової торгівлі Україна – ЄС: оцінка та перспективи. Міжнародна науково-практична конференція «Scientific discussions and solution development», 05-07 грудня 2022 р., Грац, Австрія. 95-98 р.
5. Шевченко І.О. Інтеграція економіки України у глобальну світову економічну систему Implementation of modern technologies in science. Proceedings of the XIII International Scientific and Practical Conference. Varna, Bulgaria. 2022. Pp. 140-143 URL: <https://isg-konf.com/implementation-of-modern-technologies-in-science/> DOI: 10.46299/ISG.2022.2.13

СЕКЦІЯ 8
SECTION 8

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА
DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE FORCES AND
REGIONAL ECONOMICS

УДК 338.332

Щербич В. В.

аспірант кафедри міжнародного туризму
і готельного бізнесу,
Західноукраїнський національний університет

**СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПОТЕНЦІАЛУ
РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

Регіональний розвиток відбувається через реалізацію суспільно-просторових процесів, зміну станів та процесів організації діяльності населення в регіонах держави. Проте, в середовищі регіонального розвитку наявна значна частина невирішених завдань щодо забезпечення дієвості механізму реалізації підприємницького потенціалу, що зумовлює потреби проведення подальших досліджень.

В економіці категорія «потенціал» використовується для позначення невиявлених, нерозкритих, а часом несформованих або не матеріалізованих можливостей, які можуть перетворитися на реальні тільки в результаті певних дій, реалізації певного економічного процесу. Структурними компонентами підприємницького потенціалу регіону є фінансовий потенціал, інфраструктурний, ринковий, податковий, трудовий, виробничий, інноваційний потенціал [1, с. 156].

Щодо фінансового потенціал регіонального розвитку, то він відображає величину зосереджених у регіоні необхідних фінансових ресурсів, що надходять до регіональних підприємців, установ та організацій. До компонентів такого потенціалу належать як фінансовий потенціал галузей реального сектору регіону так і бюджетний потенціал, фінансово-кредитний, інвестиційний, а також потенціал домогосподарств регіону.

Наявність розвиненого інфраструктурного потенціалу регіону створює передумови подальшого економічного розвитку та забезпечення його конкурентних переваг. До формотворчих елементів інфраструктурного потенціалу належать виробнича інфраструктура, що формується у результаті реалізації виробничо-функціональних процесів, а також інфраструктура соціального розвитку.

Ринкові трансформації обумовлюють специфіку формування та реалізації трудового потенціалу на національному, регіональному та місцевому рівнях; відповідно, потребують реагування усіх суб'єктів щодо покращення якості трудового потенціалу в умовах децентралізації, активізації участі громад у забезпеченні продуктивної зайнятості на рівні регіонів / громад. В умовах децентралізації саме місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування розробляють та запроваджують заходи, спрямовані на мінімізацію наслідків впливу кризи на формування та розвиток трудового потенціалу регіону /

громади. Саме тому необхідно обґрунтувати доцільність активізації участі громади, ключових регіональних стейкхолдерів у розробленні заходів, що сприяють ефективній реалізації трудового потенціалу громад [2, с. 24].

Інноваційний потенціал регіону – це сукупність, по-перше, можливостей, а по-друге – ресурсів та організаційних здібностей, які забезпечують створення та впровадження інновацій з метою досягнення сталого розвитку регіону та країни загалом. При цьому, важливим аспектом нарощення інноваційного потенціалу регіону, з-поміж іншого, є інституційна спроможність держави до стимулювання та підтримки розвитку інноваційних процесів [3, с. 100].

Саме інноваційний потенціал посідає провідне місце у розвитку регіонального потенціалу й сприяє зростанню його конкурентоспроможності. Через розширення можливостей щодо залучення необхідних ресурсів у процесі наукових досліджень, розробки та використання нововведень на практиці. Визначальними чинниками формування інноваційного потенціалу регіону є такі його елементи, як науково-дослідницький потенціал, рівень наукомісткості валового продукту регіону, витрати на проведення наукових досліджень, наявність дослідно-конструкторських робіт у загальній величині витрат, рівень інноваційної активності підприємств та впровадження інновацій в різних галузях економіки регіону.

Список літератури

1. Мігай Н.Б. Підприємницький потенціал як стратегічний резерв підвищення регіональної конкурентоспроможності. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 30-1. С.155-159.

2. Лісогор Л. С., Нестеренко В. В. Формування та реалізація трудового потенціалу регіонів та громад як основа забезпечення їх сталого розвитку. Економіка і організація управління, 2020. № 2 (38). С.20-30.

3. Лещух І.В. Інноваційний потенціал регіону: домінантні характеристики. Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка», 2019. №7-8. С.97-103.

УДК 657.1.012

Гаркуша С. А.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВОГО ОБЛІКУ

Паперова обробка інформації та передача даних довела свою незручність та стала певним атавізмом у сучасному цифровому середовищі. Інформаційний потік наразі розвивається настільки швидко, що вплив цифровізації на процеси соціально-економічного розвитку можна порівняти з ефектом від проведення промислової революції [1].

Бухгалтерський облік зазвичай є сферою, яка характеризується низьким рівнем цифрових інновацій. Однак, значна кількість облікових процесів, які повторюються та потребують багато часу, роблять їх ідеальними для автоматизації. Отже, процеси, які можна оцифрувати, наступні:

– кредиторська/дебіторська заборгованість: замість того, щоб паперові рахунки-фактури лежали в очікуванні затвердження, бухгалтери можуть автоматизувати їх обробку за допомогою системи керування;

– закупівлі: від запитів цінових пропозицій, замовлень, договорів відвантаження, закупівлі включають багато паперової роботи;

– управління витратами: виникнення, опрацювання і затвердження витрат вручну займає багато часу та є неефективним;

– клієнтські договори/угоди: окрім внутрішніх процесів, бухгалтерські служби також можуть оцифрувати підписання та керування клієнтськими договорами – це зручніше для всіх учасників.

З'являється проблема гармонізації наповнення новацій у системі бухгалтерського обліку для накопичення та запису існуючих практик цифрової економіки. Запровадження цифровізації облікових процесів сприятиме багатьом можливостям у використанні облікової інформації, буде логічним поєднанням даних у межах єдиної інформаційної системи [2].

На наш погляд, можна виділити деякі основні переваги цифрового обліку:

1. Економія часу та підвищення продуктивності. Оцифрування бухгалтерського обліку усуває велику кількість ручної роботи, пов'язаної з роботою бухгалтера, від введення даних до звітності. Це дає змогу обліковцям заощадити час та зосередитися на більш аналітичних і орієнтованих на розуміння завданнях.

2. Точність даних і масштабованість. Цифрові рішення надійніші, ніж традиційні методи бухгалтерського обліку. Люди схильні робити помилки, тоді як програмне забезпечення надає точні дані набагато послідовніше. Ще одна річ, яку слід враховувати, це те, що починати з ручного обліку може бути доцільніше для малого бізнесу, але в міру його зростання потреби змінюються. Цифрове бухгалтерське рішення пропонує кращі можливості для масштабування відповідно до потреб підприємства.

3. Посилена безпека. Кібератаки стають все більш поширеним явищем нашого життя, тому безпека даних має бути невід'ємною частиною кожного бізнесу. Більшість облікових рішень забезпечують високий рівень безпеки, від обмежень

доступу та шифрування до регулярного резервного копіювання та хмарного сховища. Завдяки такому рішенню дані підприємства добре захищені та залишаються доступними у разі збою системи або порушення даних.

4. Віддалений доступ. Перевага хмарного бухгалтерського програмного забезпечення полягає в тому, що воно доступне звідусіль і на різних пристроях. Це забезпечує набагато більш ефективний спосіб роботи, й це особливо зручно у разі збою системи. Користувачі можуть просто увійти з іншого комп'ютера та продовжити роботу.

5. Аналітика та консультації в реальному часі. Більшість цифрових рішень надають певну інформацію та аналітику, що значно полегшує створення звітів і визначення тенденцій. Дуже часто ці дані надаються в режимі реального часу, тому бухгалтери можуть ще швидше приймати обґрунтовані бізнес-рішення.

6. Інтеграції та синхронізація. Інтеграція бухгалтерської програми з іншими бізнес-інструментами означає, що вони можуть оновлювати один одного в режимі реального часу або на вимогу шляхом автоматичної синхронізації даних. Це значно скорочує ручну роботу та забезпечує постійне оновлення даних на всіх платформах.

Хоча програмне забезпечення для бухгалтерського обліку може мати велике значення для малого бізнесу, більші та масштабніші підприємства часто вирішують запровадити систему ERP для керування своїми операціями. ERP розшифровується як Enterprise Resource Planning і є програмним забезпеченням, яке підтримує бізнес-процеси та операції в різних підрозділах. Іншими словами, рішення ERP забезпечує інтегровану систему для всього підприємства. Використання ERP-системи в бухгалтерії має багато переваг. ERP спрощує отримання фінансових даних з усього підприємства, зменшує кількість помилок і надає бухгалтерам більший ступінь контролю. Усе для того, щоб вони могли приймати бізнес-рішення з підвищеною точністю, надійністю та швидкістю.

Виходячи з вищевикладеного бачимо необхідність цифрової трансформації бізнесу, і особливості такого важливого відділу на підприємстві, як бухгалтерія, адже на основі своєчасності обліку фінансових даних формується достовірна інформація як для інвесторів, так і власників бізнесу про фінансово-господарську діяльність підприємства.

Список літератури

1. Тенюх З.І., Пелех У.В. Діджиталізація бухгалтерського обліку в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-66>

2. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 1 (68). С. 70-76. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/68/936.pdf>

УДК 657

Кудіна М. Ю.

магістр спец. 071 «Облік і оподаткування»,
Поліський національний університет

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

Найважливішими вимогами, що пред'являються до бухгалтерського обліку, вважається реальність і достовірність, тобто повна відповідність даних обліку

фактичній наявності ресурсів. Проте, бухгалтерські документи відображають тільки ті зміни в ресурсах підприємства, що обумовлені його діяльністю. Але розмір і склад активів та зобов'язань може змінюватися і під впливом інших причин, що неможливо відобразити документально та призводить до розбіжності даних обліку з фактичними даними. До таких причин можна віднести:

- природні причини (усушка, утруска, випаровування тощо);
- помилки в обліку (описки в первинних документах, похибки, арифметичні підрахунки тощо);
- неточності при прийманні та відпуску засобів у результаті помилок ваговимірювальних приладів;
- навмисні дії посадових і матеріально-відповідальних осіб (розкрадання, обважування, обмірювання).

Ці розбіжності між показниками обліку і фактичною наявністю активів і зобов'язань можуть бути виявлені шляхом періодичних порівнянь даних обліку з фактичними залишками ресурсів. Такий процес називається інвентаризацією.

Інвентаризація – це спосіб виявлення, перевірки фактичної наявності і стану господарських засобів та джерел їх утворення на певну дату за допомогою вимірювання, зважування, перерахунку та звірення.

Інвентаризація, як відомо, є одним з елементів методу бухгалтерського обліку та обов'язковим доповненням поточного документування господарських операцій. Підготовка та проведення інвентаризації на підприємствах України здійснюється відповідно до Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 [1].

Основними завданнями інвентаризації згідно з означеним Положенням [1] є:

- виявлення фактичної наявності активів та перевірка повноти відображення зобов'язань, коштів цільового фінансування, витрат майбутніх періодів;
- установа лишку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку;
- виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення;
- виявлення активів і зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання.

Об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначаються власником (керівником) підприємства, окрім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно із нормами законодавства.

Необхідною умовою при проведенні обов'язкової інвентаризації є те, що перевірці підлягають також майно і матеріальні цінності, що не належать підприємству, та облік яких ведеться на позабалансових рахунках. При цьому один примірник оформлених документів направляється власнику цього майна.

Важливим моментом при проведенні інвентаризації є забезпечення раптовості, для того щоб не дати можливості матеріально-відповідальній особі до неї підготуватися і приховати нестачі або лишки.

Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник підприємства, який повинен створити необхідні умови для її проведення у стислі строки, визначити об'єкти, кількість і терміни інвентаризації, крім випадків, коли вона є обов'язковою. Головний бухгалтер або юридична або фізична особа, що відповідає за ведення бухгалтерського обліку, забезпечує дотримання норм законодавства та правил її проведення.

Класифікація видів інвентаризації наведена на рис. 1.

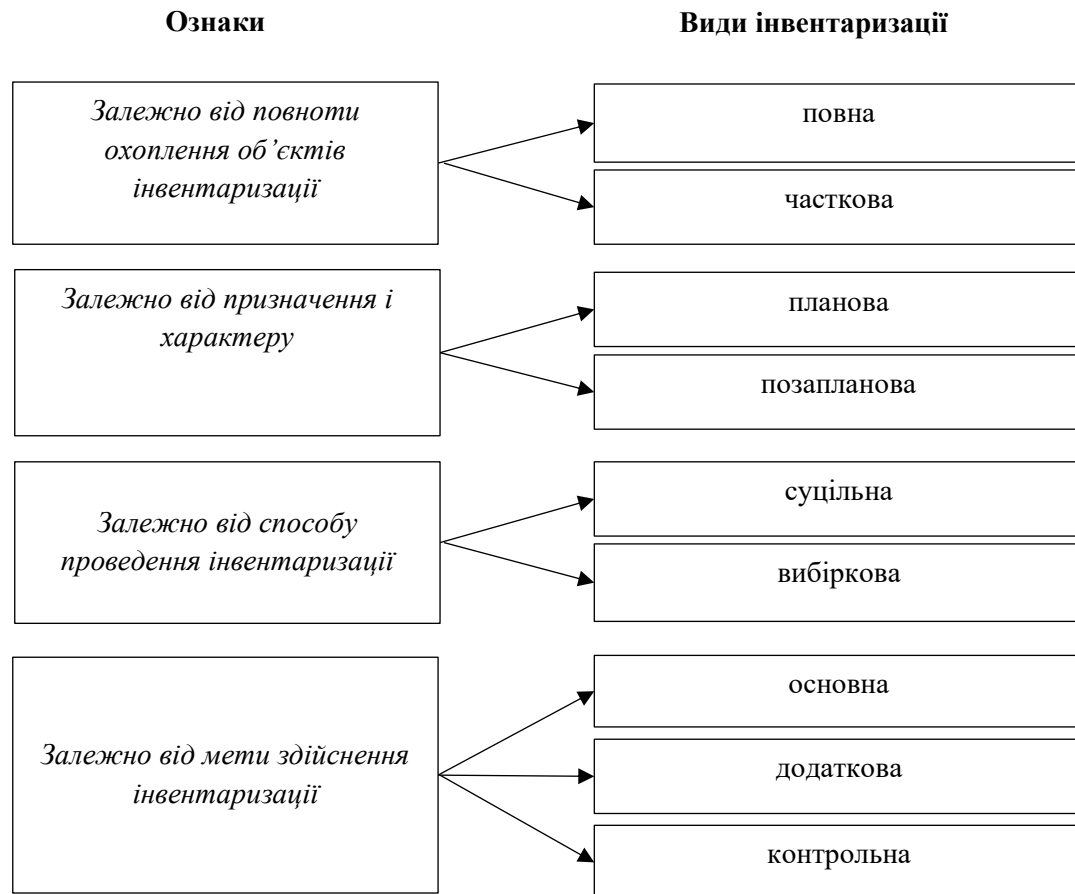

Рис. 1. Види інвентаризації

Таким чином, дотримання головних етапів організації інвентаризаційного процесу та своєчасне проведення інвентаризації активів та зобов'язань підприємств сприяє підвищенню контролю за їх зберіганням, використанням, проведенням розрахунків та зобов'язань.

Список літератури

1. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : затв. наказом Мін-ва фінансів України від 02 верес. 2014 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>

УДК 378(091):657.1

Лемішовська О. С.

к. е. н., доцент,
доцент кафедри обліку та аналізу,
Національний університет «Львівська політехніка»

БУХГАЛТЕРСЬКІ ДИСЦИПЛІНИ У НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ В МИНУЛИХ ІСТОРИЧНИХ ПЕРІОДАХ

Дослідження змістового і методико-методологічного наповнення предметів з бухгалтерської сфери в минулих історичних періодах визнається актуальним напрямом на сторінках журналів з бухгалтерської освіти (Journal of Accounting Education). За висновками науковців результати таких досліджень розкривають

навчальний процес з точки зору формування компетентнісних складових підготовки не тільки профільних фахівців, а й диспозицію бухгалтерських знань у підготовці спеціалістів інших напрямів. Науковцями наводяться аргументи про те, що сучасні «бухгалтерські навчальні програми повинні бути розширеними за рахунок історії обліку як необхідного фону для критичної оцінки існуючої практики обліку» [1]; «дослідження й узагальнення історичних фактів про викладання бухгалтерського обліку є важливою базою для структуризації розвитку обліково-аналітичних наук в Україні» [2].

У цьому контексті наведемо диспозицію навчальних дисциплін з бухгалтерії, які вивчалися на конкретних спеціальностях (будівництво, сільське, лісове і залізничне господарства тощо), введених у програми Львівської Політехніки [3]. Вони розкривають рівень і параметри опанування бухгалтерських знань і практичних навиків з рахівництва у процесі підготовки різного рівня керівників галузевих господарств, які і в той час вважалися відповідальні за стан обліку. Значна кількість відведеного аудиторного часу, структура предметів і зміст окремих навчальних тем дозволяють зробити висновок про важливість облікових знань в підготовці керівних спеціалістів.

Викладання бухгалтерії на початкових етапах (1816 р.) забезпечувалось предметом *Buchalterya i ustawy budownicze* (бухгалтерія і засади будівництва), який носив досить спрощений характер Упродовж всього досліджуваного періоду (XIX - середина XX ст.) облікові предмети, введені у навчальний процес, мали різні назви: *Buchalterja podwójna* (подвійна бухгалтерія); *Rachunkowość* (бухгалтерський облік); *Księgowość* (рахівництво); *Rachunkowość i szacowanie dóbr* (облік і оцінка статків); *Rachunkowość i kasowość kolejowa* (облік та касові операції на залізниці); *Administracja lasu z księgowością* (адміністрування та облік в лісовому господарстві); *Księgowość i bilanse* (рахівництво і баланс).

Для прикладу наведемо змістову структуру предмету «*Buchalterya*» (навчальні роки 1875 – 1886), завдання якого полягало у вивченні таких вступних тем: Основні (базові) поняття господарства; побудова економіки господарства; техніка адміністрування; ведення записів на рахунках (бухгалтерія); форма (метод, стиль) ведення записів на рахунках: книги, записки до рахунків (*Pojęcia zasadnicze gospodarstwa; Ustroj gospodarski; Technika administracji; Zapisowość rachunkowa* (*Buchalterya*); *Forma (metoda, styl) rachunkowa; księgi, zapiski rachunkowe*).

У подальших темах цього предмету вивчалися матеріали, які з бухгалтерського погляду розкривали, поняття і поділ майна, подання його стану в системі рахівництва, сутність інвентаризації як опису компонентів (складових) майна. До практичних навиків відносилося вивчення методів подання змін майна за результатами господарювання (*Majątek, pojęcie i podział. Przedstawienie stanu majątku. Inwentaryzacja (spis składników) majątku. Szacowanie (ocena wartości) rzeczy. Inwentarz. Statyka majątku. Przedstawienie zmian majątku pod wpływem gospodarki*).

Програмою передбачалося вивчення й таких складних як для непрофільної підготовки тем: методика раціонального (адекватного, логічного, правильного) подвійного запису (англійська, німецька та французькі школи). Систематичний запис. Італійська, англійська, німецька та французька методики. Підсумкові головні книги. *Metoda podwójna poprawna (szkoła angielska, szkoła niemiecka, szkoła francuska). Zapisowość systematyczna. Metoda włoska, angielska, niemiecka, francuska. Sumaryczne księgi główne*. Закінчувалося вивчення цього предмету темами «баланси, бюджет, розрахунок плану економіки (господарства)» (*Bilanse, budżet, obliczenie planu gospodarstwa*).

Вивчення дисципліни «Рахівництво» (Księgowość (1921 - 1928 навчальні роки) передбачало опанування знань з історії та вивчення теоретичних основ подвійного рахівництва. У цьому предметі вивчалися способи ведення рахунків - італійська, німецька та американська методики, складання балансів, їх оцінка та критичний аналіз (Historja, znaczenie i teoretyczne podstawy księgowości podwójnej. Sposoby prowadzenia rachunków – metoda włoska, niemiecka i amerykańska. Sporządzanie bilansów, ich ocena i krytyka).

Список літератури

1. Flegm E. H. The relevance of history in accounting education: Some observations. Journal of Accounting Education. 1992. URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0748575191900100>.

2. Швець В.Є. Виникнення і розвиток економічних студій у Львівському університеті в XIX ст. Формування ринкової економіки в Україні. Збірник наукових праць ЛНУ ім. І. Франка. – 2012. – Вип.32. – С. 303-310.

3. Program C. K. Akademii Technicznej Lwowskiej na roku naukowego:1875. - we Lwowie: nakladem c. k. Akademii technicznej, 1875; Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1921/1922. - we Lwowie: nakladem Politechniki (I zwjazkowa drukarnia we Lwowie, 1921).

УДК 657.471

Перчук О. В.

к. е. н., доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування
та бізнес-управління,

Ляшенко М. С.

аспірант

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Менеджмент закладу охорони здоров'я, його співзасновники та й споживачі медичних послуг зацікавлені в аудиті розрахунків з персоналом по оплаті праці не тільки тому, що, завдяки висновкам експертів, стане зрозуміло, чи відповідає діяльність лікарні законодавству України, а й чи раціонально використовуються бюджетні кошти на фінансування закладу. Об'єктивна незалежна оцінка операцій з оплати праці покаже, наскільки ефективно формуються витрати лікарні і чи відповідають результати діяльності очікуванням. Щоб не змушувати державні органи ініціювати перевірки і самостійно переконатися в достовірності розрахунків та звітності, у всіх сенсах вигідніше випередити їх і самим провести аналіз розрахунків з оплати праці і тим самим запобігти всім помилкам і попередити наступні збитки. Однак сенс аудиту обліку заробітної плати полягає не тільки в цьому, адже перевіряючим та власникам небайдужі реальні факти економічного життя організації.

Неоднозначне положення справ часто є причиною або наслідком порушення трудового та цивільного законодавства, а також може бути зумовлено відсутністю ефективної системи оплати праці. Рекомендації фахівців в ході контролю бухгалтерського обліку оплати праці стосуються зниження ризиків діяльності в

цілому і формування економічно обґрунтованого порядку нарахування заробітної плати зокрема.

Контроль розрахунків з оплати праці передбачає: дослідження і оцінку впливу всіх компонентів системи оплати праці на мотивацію персоналу; перевірку обґрунтованості та раціональності використання різних форм і способів оцінки праці співробітників; пошук додаткових ресурсів підвищення продуктивності праці для досягнення стратегічних цілей закладу.

Але головна мета контролю розрахунків з оплати праці - це: кропітка робота з документацією, що відображає операції в бухгалтерському обліку по нарахуванню та виплаті зарплати; перевірка дотримання законодавства (трудового, цивільного, податкового); встановлення ступеня точності застосовуваних в організації методик обліку та оподаткування операцій з нарахування і виплати заробітної плати; виявлення вже допущених помилок і оцінка їх впливу на достовірність звітності.

Організація контролю розрахунків з оплати праці починається з складання програми і плану контрольних заходів. Традиційно перевірка складається з трьох етапів: підготовка необхідних документів; безпосередньо сама перевірка; узагальнення вивченої інформації та створення висновку.

Перевірка заробітної плати має на меті роботу не тільки з бухгалтерськими і податковими реєстрами, але і з кадровими документами. Висновок перевіряючого повинен містити оцінку взаємозв'язку фінансової та нефінансової документації. Конкретні дані, які знадобляться для оцінки трудових відносин в медичному закладі і дотримання законодавства, залежать від специфіки роботи і кадрового обліку в організації. Але, як правило, основними документами при перевірці нарахування заробітної плати є: локальні нормативні акти. Саме з них починається робота контролера - адже спочатку необхідно з'ясувати, чи існують взагалі в установі системні документи, які прямо або опосередковано регулюють засади оплати праці; штатний розпис. Від змісту цього документа безпосередньо залежить кадровий потенціал організації, а значить, і фонд оплати праці. Дуже важливо, щоб нормативний акт, що регламентує порядок і підстави для нарахування основних і стимулюючих виплат, збігався за основними стратегічними пунктами зі штатним розписом; трудові договори, які можуть містити індивідуальні особливості нарахування зарплати і премій працівникам; таблиць обліку робочого часу та внутрішній трудовий розпорядок. І те, і інше необхідно, щоб оцінити, наскільки відповідають доходи кожного працівника його реальному внеску в результати діяльності медичного закладу; Положення про преміювання. Без нього не можна повноцінно провести контроль системи нарахувань. Застосовуваний в медичному закладі порядок преміювання визначає, наскільки пропорційна винагорода за працю окремого працівника його виробничі успіхи. Спираючись на цю інформацію, інспектори в свою чергу будуть оцінювати, чи не намагається організація ухилитися від податків, необґрунтовано збільшивши витрати на оплату праці.

Вивчивши, хто і як працює в лікарні, за якими принципами отримує зарплату, аудитор може приступити до роботи з первинними документами та зведеними реєстрами, застосовуваними в організації. Перевірці виплати заробітної плати та формування звітних показників передуює аналіз порядку нарахування заробітної плати та утримань. Аналіз фонду оплати праці передбачає і перевірку бухгалтерських проведення при нарахуванні та виплаті інших виплат. Конкретні способи обробки інформації залежать від застосовуваної методики контролю.

В ході проведення перевірки можуть бути виявлені недоліки, порушення. Серед основних можна відмітити: відсутність договорів (колективних і трудових); відсутність заяв співробітників про надання їм пільг з ПДФО; мають місце

неправомірні включення для цілей оподаткування до собівартості послуг деяких витрат; виплати співробітникам, які не вказані в трудових договорах, положеннях; в базу для розрахунку страхових внесків не включаються виплати за рахунок власних коштів організації.

За підсумками проведеної перевірки співробітники перевіряючої організації розробляють рекомендації. Розробка рекомендацій спрямована на уникнення помилок, які були виявлені в ході оцінки роботи лікарні в сфері розрахунків по оплаті праці. Рекомендації стосуються не тільки методів, які використовують в своїй роботі працівники бухгалтерії з обліку праці та її оплати, а й всієї кадрової документації медичного закладу.

УДК 657.471:336.22

Романькова О. М.

к.х.н., доцент,

доцент кафедри «Облік, оподаткування
та економічна безпека»,

Донбаська державна машинобудівна академія,

Висоцький В. М.

студент кафедри «Облік, оподаткування
та економічна безпека»

РОЛЬ ЕТИКИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО БУХГАЛТЕРА

Взаємозв'язки між людьми та їх поведінка в суспільстві, дома, на роботі привели людство туди, де ми зараз знаходимось в суспільстві. Основне місце приділялось моральній поведінці між різними групами людей, нерідко вони були несправедливими (відносини між рабовласником та рабом), але мали вирішальне місце в житті людей в кожному столітті.

Щодо професійної поведінки, то скоріш за все, вона мала більш дружні стосунки між їхніми учасниками, але з розвитком розширення взаємовідносин з різними людьми і групами почала ускладнюватись та потребувала певних змін. Саме тоді виникла потреба в формуванні етичних та моральних правил. Тому що професійний бухгалтер повинен дотримуватись вимог відповідних законодавчих і нормативних актів та уникати будь-якої поведінки, що може дискредитувати професію.

Витоки професійної етики простежуються ще в рабовласницькому суспільстві. Давньогрецький філософ Аристотель вважав її особливою галуззю етичного знання. Припускають також, що давньогрецький лікар, "батько" медицини Гіппократ розробив вперше в історії професійний кодекс у формі клятви лікаря, як вихідний пункт розвитку професійної етики. Пізніше теоретичною проблематикою професійної етики обіймалися І. Бентам, Ш. Монтеск'є, О. Конт, Е. Дюркгейм та інші [1. с. 10].

Кожна людина спілкується з різними представниками професій, наприклад поліцейський, лікар, касир, бухгалтер, при цьому кожен очікує не тільки професіонально виконаної роботи, а й ввічливого ставлення до себе. Це завдання повинна виконувати професійна етика, та надавати професійні моральні рекомендації для виконання своїх посадових обов'язків. На сьогоднішній день кожна професія має ті чи інші норми поведінки, які регулюються кодексами, попри всім відома «Присяга Гіппократа» свої кодекси мають поліцейські, вчителі, юристи та бухгалтери.

Для регулювання норм поведінки професійного бухгалтера застосовують «Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності)». Він був виданий у 2018 р. Радою з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів (International Ethics Standards Board for Accountants), опублікований Міжнародною федерацією бухгалтерів (International Federation of Accountants) в липні 2018 р. англійською мовою, а також перекладено на українську мову Міністерством фінансів України (схвалено Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності при Міністерстві фінансів України) у грудні 2020 р., та відтворений з дозволу IFAC (МФБ).

Кодекс був покликаний вирішити такі проблеми: шахрайство та корупція, сталість розвитку, запровадження єдиної форми корпоративної звітності.

Кодекс етики професійних бухгалтерів розділений на 4 частини:

В 1 частині рекомендації до всіх бухгалтерів.

В 2 частині рекомендації до професійних бухгалтерів в бізнесі.

В 3 частині рекомендації до бухгалтерів у публічній практиці.

В 4 частині викладені міжнародні стандарти незалежності.

Частина 4 А. Незалежність завдань з аудиту та огляду.

Частина 4 Б. Незалежність завдань із надання впевненості, що не є завданнями з аудиту та огляду [2. с. 11].

При здійсненні своїх повноважень бухгалтер повинен керуватись 5 основними принципами професійної поведінки наведеними на рисунку.

Рис. 1. Фундаментальні принципи професійних бухгалтерів

Хоч на перший погляд і здається, що принципи направлені на моральну поведінку з клієнтами, але вони також вирішують і поведінку з компанією та колегами.

Коли клієнт зустрічається з бухгалтером він не тільки прагне професійного виконання поставленого з ним завдання, але й очікує людського ставлення до себе.

На перший погляд це здається складно, оскільки клієнтами бухгалтера можуть бути, та скоріш за все будуть, різні компанії з вирішенням їх господарських потреб починаючи веденням бухгалтерського обліку закінчуючи аудиторськими послугами. Та на справді кожен повинен представити себе на місці клієнта, наприклад при покупці речей ми завжди звертаємо увагу не тільки на якість товару чи його ціну, ай на те, як поведуться продавці, яке вони мають ставлення до нас, чи не відлунюють від роботи у робочий час, як комунікують між собою. Всі ці критерії справляють на покупців певне враження, при позитивному результаті підприємство, фірма отримують постійного клієнта та безкоштовну рекламу, яка поширюється різними шляхами.

Тому, якщо кожен буде дотримуватись моральних принципів поведінки: компетентного ставлення до роботи, ввічливого ставлення до клієнтів та колег, якісних професійних навичок, зацікавленості в розвитку підприємства. Компанія отримує професійних робітників, колектив яких буде коштувати безцінок, робітники отримують компанію, завдяки яким вона зможе набути певних успіхів та розвитку, з достойною заробітною платою, гарантією роботи та впевненості в майбутньому, а клієнти, в свою чергу, отримують професійні послуги.

Висновок. Спочатку здається, що етика це те, чим можна знехтувати, але це наука, яка розвивалась ще з античних часів, керує нашими взаємозв'язками між собою та вирішує моральний розвиток не тільки однієї людини, а також цілого суспільства.

Для стандартизації та нормалізації норм поведінки Рада з міжнародних стандартів етики для бухгалтерів створила Кодекс етики професійного бухгалтера.

Дотримання Міжнародного Кодексу етики професійного бухгалтера є надзвичайно важливим для функціонування та розвитку професії бухгалтера, оскільки мінімізує різні загрози, які виникають з боку бухгалтера чи його клієнта.

Список літератури

1. В. П. Бралатан, Л. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко Професійна етика: навч. посіб, Центр учбової літератури, 2011. 252 с.

2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності) від 2018. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf.

Саєнко О. Р.

к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Запорізький національний університет

Гушан А. М.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
4 курсу економічного факультету,
Запорізький національний університет

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СИСТЕМІ ПОДАТКІВ УКРАЇНИ

Податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) – один з важливих складових механізму податкової системи України, а також вагомим фінансовим важелем соціально економічних процесів, оскільки впливає на обсяг і структуру доходів платників, рівень їх заощаджень, активність інвестиційної діяльності, процеси нагромадження капіталу, визначаючи обсяги сукупного споживання та інші чинники стабільності та розвитку суспільства [1].

Враховуючи зміни, що відбувалися у податковому законодавстві з початку незалежності України, впевнено можна сказати, що цей прямий податок займає провідну роль в обліковій системі кожного суб'єкта господарювання і являється лідером з надходжень до місцевих бюджетів [1].

У грудні 2010 року Верховною Радою України було прийнято Податковий кодекс України (далі – ПКУ), відтоді справляння ПДФО регламентується четвертим розділом ПКУ.

Платниками податку є:

- фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; податковий агент [3].

Об'єктом оподаткування резидента є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;
- доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання);

– іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України [1].

Базовою ставкою ПДФО, що регламентується ст.167 ПКУ, є ставка у розмірі 18 %. Але для доходів у вигляді дивідендів по акціях та/або інвестиційних сертифікатах, корпоративних правах, нарахованих нерезидентами, інститутами спільного інвестування та суб'єктами господарювання, які не є платниками податку на прибуток, ставка податку інша. Якщо це дивіденди за акціями – 5 % або 9 %, дохід від продажу майна (рухомого, нерухомого) – 5 %, спадок – 5 % або 18 %. Також в ПКУ передбачені види доходів, які звільнені від податків (ст. 165) [2].

ПКУ передбачено, що всі платники податків повинні бути зареєстровані або взяті на облік в територіальних органах ДФС України за місцем: – знаходження юридичних осіб та їх відокремлених підрозділів; – розташування (реєстрації) їх підрозділів, рухомого і нерухомого майна, об'єктів оподаткування або об'єктів, які пов'язані з оподаткуванням або через які здійснюється діяльність.

У ПДФО існує поняття «податкова соціальна пільга» (далі ПСП). Вона дає можливість людині, яка отримує щомісяця зарплату, знизити суму від загального оподаткованого доходу. Визначається ця податкова соціальна пільга в відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня в розрахунку на місяць. А оскільки прожитковий мінімум визначається щороку, то податкова соціальна пільга теж змінюється [2].

З 1 січня 2022 року відповідно до статті 7 Закону України від 02.12.2021 № 1928-ІХ «Про Державний бюджет України на 2022 рік» встановлено прожитковий мінімуму для працездатних осіб у сумі 2481 грн [4].

Сума загального місячного оподаткованого доходу у вигляді заробітної плати зменшується на суму податкової соціальної пільги у 2022 році у розмірах:

– базова (загальна) ПСП для будь-якого платника податку – становить половину (50 %) розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи – 1240,50 грн = $(2481,00 * 50\%)$;

– ПСП для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, становитиме 100% суми базової (загальної) ПСП у розрахунку на кожен таку дитину – 1240,50 грн;

– ПСП для платника, який є одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником – 150% суми базової (загальної) пільги, – $1860,75 \text{ грн} = 150\% * (2481,00 * 50\%)$;

– ПСП для платників, визначених у п. 169.1.4 п. 169.1 ст. 169 ПКУ (зокрема Герої України, учасники бойових дій під час Другої світової війни) становить 200% суми загальної пільги, – 2481,00 грн = 200%*(2481,00*50%) [4].

Список літератури

1. Історія становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні, державні сайти України: Головне управління ДПС у Сумській області, 2021 URL: Історія становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні (tax.gov.ua)

2. Коновалова Х. Велика розбірка: що таке податок на доходи фізосіб: електронний журнал «Сьогодні», 2018 URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/business/bolshaya-rozboroka-izuchaem-nalog-s-dohodov-fizlic-1134356.html>

3. РОЗДІЛ IV. ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ, державні сайти України: Державна податкова служба України, URL: РОЗДІЛ IV. ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ (tax.gov.ua)

4. Податкова соціальна пільга з ПДФО, державні сайти України: Державна податкова служба України, 2022 URL: Податкова соціальна пільга з ПДФО (tax.gov.ua)

УДК 657.632

Трофімов А. В.

здобувач ступеня доктор філософії,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ ЗА УЧАСТЮ БУХГАЛТЕРІВ: НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ СХЕМИ

Щорічні глобальні витрати від фінансових злочинів коливаються від 1,4 до 3,5 трлн дол. США [4, р. 6]. За цими великими сумами приховані негативні наслідки як на макро-, так і на мікрорівнях. Результатом даних злочинів виступає збиток, який є значимим як для діяльності компаній, так і для бюджету держави.

В умовах глобалізації економічні злочини характеризуються різноманітністю видів, проникненням та об'єднанням декількох сфер здійснення, що значно ускладнює розробку інструментарію їх виявлення та контролю. Для української економіки дана проблема є особливо актуальною, враховуючи воєнний стан, спричинені цим часті зміни законодавства та урізноманітненні схеми реалізації злочинних дій.

Здійснення махінацій на підприємстві найчастіше відбувається за участю основних керівних осіб, зокрема керівника та головного бухгалтера. Остання особа володіючи інформацією про всі господарські операції, визначаючи результати діяльності підприємства, може з однієї сторони при правильному використанні інформації законним шляхом мінімізувати податки, а з іншої – має легкий доступ до здійснення махінацій на підприємстві. Від роботи бухгалтера залежить розмір прибутку підприємства, сума перерахувань в бюджет, а також стабільність та рентабельність.

Практики стверджують, що найчастіше шахрайські дії бухгалтерів залишаються безкарними, що зумовлено великою їх обізнаністю щодо господарських операцій підприємств та можливих проблем з ними [2; 3]. Саме тому найчастіше керівники

підприємств, намагаючись уникнути розголошення, прагнуть до припинення трудових відносин з такими бухгалтерами.

Враховуючи, що здійснення систематизації злочинів в економічній сфері є необхідністю для розробки дієвих методів боротьби з ними, дане питання неодноразово ставало об'єктом дослідження. Так, І.Й. Плікус [1] шахрайства в економічній сфері зводить до таких напрямів, як розкрадання активів, корупції, а також маніпуляції зі звітністю та обліковими даними. Розглядаючи можливості аудиторів у питанні зниження ризиків в даній сфері, С. Поліщук [2] наводить тільки два прояви бізнес-шахрайства: крадіжка активів (випадки фізичної крадіжки товарів, запасів, капітальних активів, заборгованостей) та корупція (отримання неправомірної вигоди від покупців або постачальників).

Найбільш типові злочини, до яких залучений обліковий персонал, можна систематизувати таким чином:

– махінації з нарахуванням та виплатою заробітної плати. Найчастіше всього пов'язані з вказаними операціями щодо осіб, які фактично не працюють на підприємстві (пенсіонери, звільнені працівники тощо). До даного злочину можуть бути залучені і інші працівники, проте, як правило, коло учасників досить обмежене. Заробітна плата, нарахована неіснуючим працівникам, розподіляється між учасниками злочину, зокрема і бухгалтером. Крім того, махінації в даному напрямі можуть полягати і у підвищенні окладів працівникам з перерахуванням різниці на безпосередній рахунок бухгалтера;

– приховування прибутку для зменшення податків. Ці махінації можуть здійснюватися як за усним розпорядженням керівника підприємства, який прагне до приховування реального прибутку, так і за взаємною згодою з бухгалтером;

– участь в операціях з відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом, що передбачає подальше їх використання у легальному обороті;

– внесення недостовірних даних до звітності, підробка документів.

Економічні злочини за участю бухгалтерів є доволі поширеними, хоча і способів та методів боротьби з ними також чимало. Вони можуть носити як періодичний (регулярні аудиторські перевірки), так і постійний (передача ведення бухгалтерського обліку на аутсорсинг) характер. Крім того, на законодавчому рівні встановлена юридична відповідальність бухгалтерів. Проте незважаючи на суворі покарання, інструментарій виявлення та боротьби з такими злочинами потребує удосконалення.

Список літератури

1. Плікус І.Й. Обліково-інформаційне забезпечення протидії шахрайству. Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці. Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції, м. Ірпінь, 30 листопада - 4 грудня 2020р. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81082/1/hakhraistvo_Plikus.PDF

2. Поліщук С. Корпоративне шахрайство й бухгалтер. URL: <https://www.nashabuhgalteria.com/2020/08/10/korporativne-shahrajstvo-j-buhgalter/>

3. Схеми головних бухгалтерів-шахраїв. URL: <https://faktoria.kiev.ua/uk/shemi-golovnih-buhgalteriv-shahrayiv/>

4. Economic crime in a digital age. ACCA: Professional insight report. 27 January 2020. URL: https://www.accaglobal.com/in/en/professional-insights/risk/Economic_Crime_Digital_Age.html

Яцишин С. Р.

к. е. н., доцент,
докторантка кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО УБЕЗПЕЧЕННЯ ВІД РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Сучасний стан економіки, існуючі виклики й загрози впливають на фінансово-господарську діяльність підприємств, установ та організацій, вимагаючи активації різноманітних стабілізуючих інструментів і важелів, спрямованих на досягнення ефективності їх господарювання.

В умовах воєнного стану та кризи, яка стала її результатом, таке завдання особливо ускладнюється. Об'єктивність ситуації, яка існує в сучасному господарюючому середовищі, не дозволяє повною мірою реалізовувати усі можливості та важелі. Однак, слід зазначити, що серед них є й такі, які належать до категорії постійно діючих, а отже, їхнє застосування для покращення не вимагає специфічних умов. Мова йде про бухгалтерський облік. Вимога обов'язковості його ведення впродовж усієї діяльності підприємства, установи чи організації є тим внутрішнім інструментом, який постійно може використовуватися для оптимізації їх господарювання. Облік зобов'язаний забезпечувати раціоналізаторську місію та підвищення ефективності діяльності. Це пов'язано з його функціями, принципами і засадами формування.

Належна організація бухгалтерського обліку через досконало визначену облікову політику безпосередньо впливає на ефективність господарської діяльності підприємств, установ та організацій.

Загалом облік в Україні є добре регламентованим та нормативно забезпеченим. Однак, навіть сувора регламентація все ж таки передбачає наявність деяких альтернатив [1]. І саме, облікова політика дозволяє вирішити це питання, щоб забезпечити дотримання принципу послідовності (один з семи, передбачених Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»).

Законодавчі і нормативно-правові документи, а також національні стандарти бухгалтерського обліку та звітності містять ряд моментів, які вимагають їх вирішення через облікову політику. Безумовно, такими елементами, до прикладу, є оцінка запасів, нарахування зносу необоротних активів і т. ін. Однак коло питань, які можуть вирішуватися окремими положеннями у відповідному наказі набагато ширше. Зокрема, як свідчить практика, в їх склад також включаються витрати, собівартість тощо.

Досягнення чіткості, збалансованості й оптимальності облікового відображення й організації цієї системи вимагає формування відповідної облікової політики. Вона має забезпечувати раціональне та адекватне поєднання правил і положень, які б задовольняли не тільки внутрішні управлінські запити на інформацію, а й відповідали чинним нормативним приписам. Окрім того, як показує сучасна ситуація в державі та в економіці, зокрема, в обліку слід враховувати нестабільність та кризовість, щоб забезпечувати сталий розвиток підприємств, установ та організацій, в також приймати дієві оперативні й стратегічні управлінські рішення. Це вимагає наукового дослідження важливих питань, пов'язаних з узгодженням усіх альтернативних варіантів, та вибору найбільш раціональних підходів відображення у обліку.

Проблему облікової політики, ідентифікації її сутності, завдань і засад формування досліджувало багато вчених. Аналіз останніх досліджень засвідчує, що максимальну увагу вітчизняні та зарубіжні вчені й практики приділяють питанню формування Наказу про облікову політику – його структури, організаційним питанням, пов'язаним із реалізацією облікових альтернатив. При цьому слід звернути увагу на тісний зв'язок між положеннями з ведення обліку та сучасними викликами. Зокрема, в обліковій політиці в останні роки усе частіше вирішуються питання щодо забезпечення від ризиків, подолання чи згладжування їх негативного впливу [2; 3; 4; 5].

Оцінка формування й змісту облікової політики сучасних українських підприємств засвідчує факт її удосконалення з урахуванням нових потреб та запитів. Усе більше суб'єктів господарювання проявляють інтерес до вирішення проблемних облікових питань для підвищення ефективності й результативності своєї діяльності.

Зазвичай облікова політика вирішує певне коло питань. До прикладу: методи визнання активів і зобов'язань (метод збалансування активів і зобов'язань); методи оцінки активів і пасивів; методика визначення фінансового результату; розподіл отриманого прибутку або зазначення джерел покриття збитків [6, с. 18].

Але доцільним є використання такого інструменту і для оптимізації діяльності суб'єктів господарювання загалом. Як правило, керівництво підприємств зазвичай не запроваджує системи оцінки та не здійснює моніторинг ефективності та впливу самої облікової політики на кінцеві результати застосування її приписів. Це, на наш погляд, не сприяє пошуку наявних легальних можливостей покращення показників діяльності саме через посередництво облікової політики. З практичної точки зору відсутність оцінки затрат і результату зміни облікової політики призводить до формального ставлення до цього важливого елемента в обліковій системі.

Список літератури

1. Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 647 с.
2. Вигівська І. М., Грабчук І. Л., Зеленіна О. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємницькими ризиками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. Вип. 1(31). С. 70-79.
3. Гудзенко Н. М., Гавриш Н. Л. Особливості визнання та оцінки ризику для його відображення в обліку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. №35. С. 101-105. DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-35-18.
4. Маліков В. В., Гузь М. М., Яцишин С. Р. Особливості бухгалтерського обліку в антикризовому управлінні підприємством. *Наукові перспективи*. 2022. №11(29). С. 200-210. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11\(29\)-200-210](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11(29)-200-210) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3013>
5. Yatsyshyn, S., Kabachenko, D., Korchynska, O., Churikanova, O., Seniv L. Management decisions as a factor of prevention and mitigation of internal risks. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22, № 11, pp. 771-777. URL: http://ijcsns.org/07_book/html/202211
6. Szlachetka N. Elementy polityki rachunkowości według polskiego prawa bilansowego. *Zawartość informacyjna polityki rachunkowości: Wybrane problemy*. Redakcja Helena Żukowska I Bogna Sawicka. Lublin: KUL, 2012. 417 s. S. 15-37.

Ластівка Д. О.

здобувач освітнього ступеня «магістр»
зі спеціальності 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ДОМОГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Важливе місце у фінансовій системі України належить домогосподарствам. Саме такі економічні агенти здатні забезпечити не лише самозайнятність, а й сформувані нові робочі місця, вони є платниками податків до бюджетів, а також можуть виступати у ролі інвесторів національної економіки шляхом накопичення особистих заощаджень. Останнє є особливо актуальним в часи повоєнної відбудови економіки України та потреби у накопиченні значних обсягів фінансових ресурсів з цією метою. Разом з тим, фінанси домогосподарств є одним із чинників забезпечення не лише їх особистої фінансової безпеки, а й фінансової безпеки держави загалом, оскільки саме домашні господарства та окремі підприємства є відіграють провідну роль у розвитку вітчизняної фінансової системи та економіки в цілому, а також та знаходяться у тісному взаємозв'язку з іншими складовими фінансової системи [2].

Проблеми функціонування та розвитку фінансів домогосподарств досліджувало багато провідних вітчизняних та зарубіжних науковців й практиків, зокрема такі як: Глухова В., Глущенко О., Карпінський Б., Кізима Т., Мінц Ю., Нагайчук Н., Опарін В., Рамський А., Тарасюк М., Філіна Г., Юрій С., Юрчишин В. та інші. Проте, динамічне зовнішнє середовище, євроінтеграційні процеси та воєнний стан спричиняють нові виклики та загрози для функціонування домогосподарств та визначають потребу у подальшому дослідженні напрямів їх розвитку з урахуванням сучасних викликів.

Розглядаючи проблеми розвитку фінансів домогосподарств, визначимо, насамперед, їх сутність та роль у фінансовій системі держави. Так, єдиного підходу до визначення змісту поняття «домогосподарство» не існує у науковій літературі, проте Законом України «Про Всеукраїнський перепис населення» визначено, що домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти [1]. Отже, ефективне функціонування домогосподарств забезпечується достатнім обсягом формування їх фінансових ресурсів, а також раціональним їх розподілом, тобто постійним співвідношенням доходів та витрат домогосподарств. Фінансовими ресурсами домогосподарства є власні і залучені грошові кошти, що можуть перебувати в його розпорядженні й призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення різного роду виробничих і споживчих витрат. Вони включають: грошові доходи, вартість продукції з особистого підсобного господарства, пільги і субсидії, інші надходження [3].

Відзначимо, що основними проблемами розвитку домогосподарств в Україні в умовах воєнного стану є такими. По-перше, спостерігається зростання рівня безробіття на ринку праці, а також наявність у домогосподарствах економічно-неактивного населення – дітей, літніх людей, здобувачів освіти тощо. Це призводить

до зниження доходів домогосподарств. По-друге, зниження реальних доходів населення, що також знижує обсяги доходів домогосподарств. Така ситуація є наслідком інфляційних впливів та відсутністю суттєвого зростання мінімальної заробітної плати, яка є основним джерелом формування фінансових ресурсів домашніх господарств. Одночасно інфляційні зміни (індекс споживчих цін протягом 2022 року зріс на 20 % - призводять до зростання цін, що впливає на збільшення рівня витрат домогосподарств [4]. По-третє, зниження обсягів заощаджень населення, що впливає із попереднього та унеможливорює достатнє використання заощаджень домогосподарств у якості інвестиційного ресурсу.

Отже, першочерговими завданнями України для розвитку й підвищення ефективності функціонування домогосподарств є безперечно припинення військових дій, макроекономічна стабілізація в країні, створення нових робочих місць, використання сучасних фінансових інструментів з метою залучення заощаджень домогосподарств у якості інвестиційного ресурсу.

Список літератури

1. Про Всеукраїнський перепис населення. Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2058-III // Відом. Верхов. Ради України. 2000. № 51–52. С. 446. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>

2. Стащук О. В., Потрапелюк М. В. Наукові основи фінансової безпеки домогосподарств. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 4. С. 75-80.

3. Юрій С. І. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності. *Фінанси України*. 2008. № 8. С. 3-10.

4. Юрчишин В. Про ресурси домогосподарств. URL: <https://razumkov.org.ua/komentari/pro-resursy-domogospodarstv> (дата звернення 04.01.2023)

УДК 336.143

Григорук В. С.

здобувач вищої освіти на магістерському рівні
за спеціальністю 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Науковий керівник:

Синчак В. П.

д.е.н, професор,
професор кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СУТНІСТЬ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ

Надійною та стабільною основою фінансової бази місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, достатній обсяг яких дає можливість органам місцевої влади ефективно виконувати свої функції та впливати на соціально-економічний розвиток регіонів. Особлива роль доходів місцевих бюджетів зумовлена тим, що саме за їх рахунок фінансуються програми й заходи в галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення міст, районів, областей. Тому важливим нині є питання сутності доходів місцевих бюджетів і методів їх формування.

Відразу, зазначимо, що доходи місцевих бюджетів у науковій літературі розглядаються як частина фінансових ресурсів місцевої влади, за допомогою яких

створюється їх фінансова база для задоволення суспільних потреб громадян відповідної території. Так, на думку вітчизняних учених, поняття «доходи місцевих бюджетів» слід розглядати з таких позицій [1, с. 65]:

- як економічну категорію (сукупність економічних відносин, що пов'язані з формуванням фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування);
- за матеріальним змістом – це податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та офіційні трансферти;
- за суспільним призначенням – це фінансові ресурси, що мобілізуються до місцевих бюджетів різних рівнів і використовуються для фінансування економічних і соціальних потреб територій.

На нашу думку, такий підхід до визначення сутності доходів місцевих бюджетів характеризується комплексним характером і пояснює їх глибинний зміст, роль і значення.

Доходи місцевих бюджетів формуються у процесі суспільного відтворення і мобілізуються органами місцевої влади як доходи відповідної адміністративно-територіальної одиниці в умовах функціонування розподільчих процесів і розширеного відтворення, з врахуванням об'єктивних умов, внутрішніх і зовнішніх джерел [2]. Формування доходів місцевих бюджетів є прерогативою держави в особі органів місцевого самоврядування й забезпечуються відповідними нормами фінансового права.

Зазначимо, що загалом розрізняють декілька основних методів формування доходів бюджету: метод формування доходів від продуктивної діяльності органів влади (адміністративні послуги, підприємницька діяльність), від майна і майнових прав, від угідь органів влади, податковий метод, трансфертний, позиковий та емісійний методи [2]. У практиці формування доходів місцевих бюджетів із урахуванням бюджетної класифікації найчастіше виокремлюють два методи: податковий і неподатковий. Податковий метод формування доходів місцевих бюджетів полягає в мобілізації податків, зборів, обов'язкових платежів, базою оподаткування яких є доходи, прибуток, власність, товари, послуги тощо.

Неподатковий метод формування доходів місцевих бюджетів використовується щодо отримання доходів від власності та некомерційної господарської діяльності органів місцевої влади, власних надходжень бюджетних установ, надходжень від орендної плати за користування майном комунальної власності, адміністративних зборів та платежів. Доходи місцевих бюджетів сформовані неподатковим методом, на відмінну від податків, мають цільове призначення й частково зараховуються до складу доходів тієї місцевої влади, яка їх збирає.

Необхідність збалансування місцевих бюджетів зумовила використання трансфертного методу формування доходів місцевих бюджетів, який передбачає мобілізацію офіційних трансфертів органами місцевої влади з державного чи іншого місцевого бюджету на умовах безоплатності та безповоротності.

Позиковий метод формування доходів місцевих бюджетів передбачає використання органами місцевого самоврядування не менш важливого інструменту фінансування місцевих бюджетів – місцевих запозичень, яким притаманні такі ознаки: добровільність залучення та повернення коштів, платність, строковість, тимчасове користування й невисока передбачуваність дії. Відповідно до ст. 74 Бюджетного кодексу України, місцеві запозичення здійснюються з метою фінансування бюджету розвитку обласних, міських територіальних громад та використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, що забезпечують виконання завдань обласних, міських рад, що спрямовані на задоволення інтересів міських територіальних громад і територіальних громад області [3].

Емісійний метод формування доходів місцевих бюджетів перебуває у тісному взаємозв'язку з розглянутим вище позиковим методом, оскільки передбачає безпосередню емісію органами місцевого самоврядування місцевих облигацій та їх публічне розміщення серед фізичних і юридичних осіб з метою запозичення необхідного обсягу коштів для поповнення місцевого бюджету відповідно до затвердженого Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку Положення про порядок емісії облигацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу [4].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що досліджувані методи формування доходів місцевих бюджетів, незважаючи на відмінності, тісно пов'язані між собою, взаємозумовлені і взаємно доповнюють один одного. У конкретних умовах органи місцевого самоврядування можуть успішно маневрувати цими методами для вирішення поточних і стратегічних завдань відповідно до економічної ситуації, яка склалася в територіальній громаді.

Список літератури

1. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.

2. Бюджетна система : підручник / за ред. д. е. н., проф. В. Г. Дем'янишина, д. е. н., проф. О. П. Кириленко та д. е. н., проф. З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 624 с.

3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-V (поточна редакція від 1.01.2023р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

4. Положення про порядок емісії облигацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу № 391 від 14.06.2018р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0808-18#Text>

УДК 336.717

Партика В. А.

магістрант спеціальності «Фінанси,
банківська справа та страхування»,
кафедра фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу,
Львівський торговельно-економічний університет

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Роль банківської системи в національній економіці розкривається через супроводження грошових потоків. При адекватній грошово-кредитній, інвестиційній, бюджетній, податковій політиці й необхідному нормативно-правовому та інформаційному забезпеченні ці грошові потоки можна спрямувати на економічний розвиток та розбудову ринкових відносин.

До основних інструментів державного регулювання інвестиційної діяльності банків можна віднести: нормативно-правову базу, податкову та грошово-кредитну політику, правовий режим іноземного інвестування, державні гарантії тощо [1].

Першим інструментом в цьому переліку є нормативно-правова база, послідовний розвиток якої сприяє розвитку і підвищенню ефективності функціонування всіх сфер економіки.

Формування нормативно-правової бази передбачає прийняття законів та інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність банків, а також контроль за їх дотриманням. Нормативно-правове регулювання здійснюється через прийняття законів Верховною Радою України, нормативних актів Кабінету Міністрів України,

видання указів Президента, нормативних актів Національного банку України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Виконання головної мети нормативно-правової бази в системі державного регулювання інвестиційної діяльності банків реалізується через досягнення наступних завдань: забезпечення сталого розвитку банківської системи і встановлення превентивних заходів задля попередження системних криз; обмеження монопольного контролю на ринку фінансових ресурсів; забезпечення конкурентоспроможності банків; активне стимулювання банківської інвестиційної діяльності [1; 3].

Другим інструментом є податкова політика. Податкова політика - це система заходів і норм вилучення частини доходів юридичних і фізичних осіб, отриманих внаслідок здійснення діяльності та володіння власністю, що приносить дохід.

У той же час метою діяльності банків є отримання прибутків. Таким чином, якщо держава прагне залучити банки до інвестиційної діяльності, то вона повинна дбати про збереження задовільного рівня доходності банків.

Зменшення податкового навантаження сприяє розвитку інвестиційної діяльності банків через підвищення її доходності, зокрема від здійснення інвестиційного кредитування. Існуючу проблему можна вирішити наступним шляхом: зменшити ставку оподаткування прибутків банків, які отримані від інвестиційної діяльності. При цьому банки мають повністю або частково звільнитися від оподаткування вказаних прибутків протягом певного періоду. З коштів, які не надійдуть до бюджету через несплату податків, необхідно сформувати інвестиційний фонд, який буде використано на соціальні програми. Перелік об'єктів інвестування повинен визначатися державою [4].

Третім інструментом у нашому переліку є залучення іноземного капіталу.

На сьогоднішній день іноземні інвестори здійснюють інвестиції в українську економіку через два канали: інвестиційні фонди, які представлені на українському ринку, та професійних учасників вітчизняного фондового ринку, у тому числі і банки, які торгують цінними паперами, цікавими для іноземних інвесторів.

Таким чином, через державне регулювання іноземних інвестицій держава може впливати на поживлення інвестицій у національну економіку. Гарним прикладом є спрощення режиму іноземного інвестування через відміну обов'язкової реєстрації іноземних інвестицій. Наступним кроком має бути розширення переліку операцій, що можуть здійснюватися з коштами, що залучені як іноземні інвестиції [2].

Четвертий інструмент в арсеналі державного регулювання банківських інвестицій це грошово-кредитна політика. Головною метою грошово-кредитної політики у цьому контексті є регулювання грошового обігу, що реалізується через вплив на банківську систему.

Головним суб'єктом монетарної політики виступає Національний банк України як регулятор банківської системи. Відповідно до чинного законодавства НБУ, здійснюючи грошово-кредитне регулювання, вливає емітовані кошти в економіку та регулює обсяги раніше випущених коштів через банки другого рівня, що суттєво впливає на ділову активність суб'єктів економіки [1].

П'ятим інструментом є державні гарантії. Однією із основних обставин, які визначають активність інвестиційної діяльності банку, є обсяг його власного капіталу. Це пояснюється тим, що власний капітал банку виконує страхову функцію на випадок збитків від діяльності. Тому держава повинна забезпечити достатній обсяг власного капіталу банків та часткове нівелювання ризиків, що пов'язані з інвестуванням. Існує кілька форм взаємодії держави з банками в цьому напрямі: надання банкам застави під інвестиції з обов'язковим її викупом; участь державних коштів у спільному фінансуванні проектів у певній пропорції [2].

В Україні роль держави не може зводитись тільки до створення сприятливих умов для інвестування за допомогою нормативно-правової бази, податкової, грошово-кредитної політики, як це відбувається в економічно розвинених країнах світу. Держава повинна виступати повноцінним партнером, готовим розділити з банками всі ризики від інвестиційної діяльності.

Список літератури

1. Алексеєнко Л.М. Державне регулювання ринку фінансового капіталу в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць / Дніпропетровський національний ун-т. – Дніпропетровськ, 2002. – Вип.155. – С. 123 – 127.
2. Нікітін А.В. Інвестиційні вкладення банків та підвищення їх ефективності: автореф. дис. канд.екон.наук. – К., 2003. – 20 с.
3. Шляхи підвищення інвестиційної діяльності в Україні: монографія / За заг. ред. В.Г. Федоренка. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2003. – 724 с.
4. Пересада А.А., Майорова Т.В. Управління банківськими інвестиціями: монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 388 с.

УДК 33

Матушевський О. В.

магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Матвійчук В. І.

к. е. н., доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

В сучасних умовах підтримка фінансової безпеки банківської системи є надзвичайно важливою, адже від її функціонування залежить не лише сфера банківських послуг, а й соціально-економічний аспект розвитку держави, оскільки банківська система займає місце одного з головних елементів фінансової системи України. Банківська система виконує багато важливих функцій, як наприклад, мобілізаційна, залучення, розподіл, перерозподіл коштів. Але в сьогоdnішніх умовах, при існуючій політичній, економічній та воєнній ситуації, високого рівня інфляції та загальнодержавної нестабільності банківська система зазнала значного впливу негативних чинників системи, як одного з атрибутів суверенної держави.

Аналіз останніх досліджень й публікацій. Дослідженнями даної теми займалися О. Барановський, О. Головченко, В. Шлемко, О. Руда та інші. Дослідження цього питання є досі актуальним, оскільки з'являються все нові фактори, які мають вплив на фінансову безпеку банків та потребують знаходження шляхів для протидії їм.

Мета роботи полягає в дослідженні сутності та стану банківської системи у контексті її фінансової безпеки.

Викладення основного матеріалу. Фінансова безпека визначається як стан фінансової, грошово-кредитної, банківської, бюджетної, податкової систем, при якому є місце збалансованості, стійкості до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, спроможністю забезпечувати функціонування економічної системи [1]. В свою чергу, О. Головченко стверджує, що фінансова безпека держави – це її здатність здійснювати самостійну фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів [2, с. 98-101]. З цією думкою доцільно погодитись, але

слід додати, що фінансова безпека включає в себе превентивні заходи та протидію як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам.

Складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека банківських установ (рис. 1). О. Барановський вважає, що фінансова безпека банків – це сукупність умов, при яких умовно можливі небезпеки для фінансового стану банку попереджені або знівельовані до рівня, при якому вони не будуть здатні завдати шкоди для функціонування банку [3].

Рис. 1. Складові фінансової безпеки держави

Фінансову безпеку банківської системи слід розглядати наступним чином:

- як діяльність комерційних банків, які мають вагомий вплив як на національну економіку країни, так і на окремих суб'єктів в розрізі наслідків їх діяльності;
- як систему недопущення та відвернення можливих загроз фінансовому стану усієї банківської системи [3].

Забезпечення безпеки банківської діяльності можливе за виконання банками наступних завдань:

- захист інтересів банківської установи;
- запобігання можливим посяганням на власність банку задіяних в його діяльності осіб та організованих злочинних;
- аналіз та виявлення можливих зовнішніх та внутрішніх загроз;
- послаблення дії шкідливих для банку чинників [2, 3].

Наслідки дій негативних факторів та їх подолання шляхом реформаційних дій НБУ можна помітити графік зміни кількості банків (рис. 2).

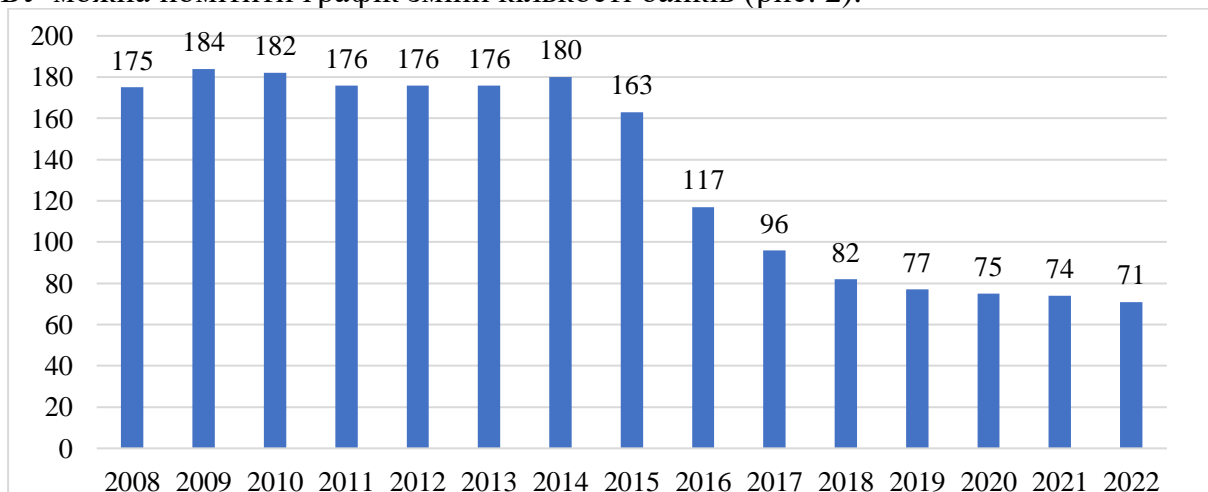

Рис. 2. Динаміка кількості банків

Винайдена тенденція свідчить, що зростання потенціалу банків значною мірою залежить від довіри суспільства до банківських установ. Із виходом неконкурентоспроможних банків залишилися більш надійні банки, які мають потенціал до подальшого розвитку та продовження діяльності [4].

Одними з основних показників безпеки банку у процесі розвитку та функціонування банківської діяльності є забезпечення стійкості та надійності банківських установ. Для їх підвищення пропонується запровадити наступні заходи:

– планування подальшої діяльності та цілей відносно як внутрішньої, так і зовнішньої ситуації;

– реорганізація банків через злиття збиткових філій;

– підвищення рівня прозорості діяльності банків завдяки удосконаленню системи обліку і звітності в банках і наближенні їх до вимог, що випливають із досвіду міжнародної банківської практики;

– посилення державного регулювання банківської діяльності для контролю над дотриманням норм банківської діяльності та стану банку з метою попередження їх банкрутства;

– відповідність банківських норм до міжнародних стандартів, що дозволить полегшити співпрацю з іноземними клієнтами та партнерами, а також проводити аналіз та порівняння вітчизняних банків з іноземними [1 – 5].

Висновки. Забезпечення фінансової безпеки банківської системи має здійснюватися як на рівні окремих банків, так і на рівні регулювання всієї банківської системи загалом для попередження загроз та ефективного реагування на потенційні загрози. Ця тема потребуватиме подальшого дослідження у зв'язку з виникненням нових загроз для фінансової безпеки.

Список літератури

1. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Київ. : НІСД, 1997, 144 с.

2. Головченко О.М. Фінансова безпека держави: сутність проблеми та механізми: стаття. Харків : ХНУВС, 2014, 309 с.

3. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру. – Економіка і прогнозування. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19797/01-Baranovskyi.pdf?sequence=1>

4. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/>

5. Руда О.Л. Сучасні тенденції на ринку банківських послуг в Україні та їх вплив на фінансову діяльність банківської системи. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/9_2019/5.pdf.

УДК 336.763

Рац О. М.

к. е. н., доцент,

доцент кафедри митної справи і фінансових послуг,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ FINTESН В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Сучасна цифрова економіка потребує відповідності виконання вимог щодо різних її секторів, зокрема, банківського сектору. Нинішня банківська сфера перебуває під впливом динамічного розвитку інформаційних технологій, та на цій основі постійного вдосконалення бізнес-моделей та концепцій функціонування, підвищення безпеки фінансових операцій. Вплив вкрай негативних факторів, таких

як наслідки пандемії COVID-19 й збройна агресія Росії, ще більше актуалізують впровадження та використання новітніх фінансових технологій в Україні.

Метою дослідження є визначення сучасних тенденцій і напрямів розвитку фінансових технологій, а також визначення основних шляхів активізації розвитку фінансових інновацій у вітчизняних банківських установах в умовах діджиталізації економіки.

Відповідно до даних The Global FinTech Index 2020 [5], Україна знаходиться на 43 місці серед 65 країн світу, які створили сприятливу стартап-екосистему та інфраструктуру для розвитку фінтеху. У нашій країні ринок фінансових послуг робить перші кроки у своєму становленні, однак споживач має досить широкий доступ до інновацій навіть порівняно з громадянами інших держав. Рівень проникнення фінтеху в Україні становить 63%, у той час, коли в Канаді, США, Франції та Японії цей показник не перевищує 50%.

Національний ринок фінансових технологій є достатньо молодим. Найбільш затребуваними напрямками фінтех-компаній в Україні є платежі та грошові перекази – 34,5%. Сьогодні цей вид фінансових послуг найбільш схильний до цифровізації: електронні гроші та гаманці, P2P2, обмін валют, хмарні каси, смарт-термінали, краудфандинг тощо Також з кожним роком зростає інтерес до криптовалюти і технології блокчейн. [1, 2].

В останній час спостерігаються зміни у стосунках фінтех-компаній із банками, яка виражається в застосуванні різних варіантів співпраці. В 2020 р. в Україні спільні проекти з фінтех-компаніями мали такі найбільш технологічні банки, як АТ «Ощадбанк», АТ «Укргазбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Альфа-банк», АТ «Укрсиббанк», АТ «ПУМБ», АТ «ОТП Банк» [3].

Окреме місце в площині фінтеху займає АТ КБ «ПриватБанк», який є лідером у впровадженні нових технологій у банківській діяльності. Фінансові сервіси АТ КБ «ПриватБанк» продовжують удосконалюватися та починають формувати в Україні нову цифрову екосистему.

Наразі можна виокремити велику кількість фінтех-рішень, які можна впровадити у банківській сфері України. Однак, найбільш перспективними з них, на нашу думку, є такі: штучний інтелект; відкритий банкінг; блокчейн.

Важливим моментом у розвитку фінтех у банківській сфері є затвердження «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [5]. Її ключовими напрямками є: розроблення та впровадження заходів для швидкого тестування інноваційних проектів; підвищення рівня фінансової обізнаності та залученості населення та бізнесу; запуск академічної бази, зорієнтованої на розвиток відкритого банкінгу.

Реалізація Стратегії значною мірою буде залежати від виконання пов'язаних діджитал-проектів, над якими працює НБУ. Зокрема, запровадження віддаленої ідентифікації та верифікації BankID, імплементація євродирективи PSD2, надання можливості здійснення миттєвих платежів у СЕП у форматі 24/7, посилення регуляції у сфері кібербезпеки тощо.

Важливим моментом у розвитку фінтех у банківській сфері є затвердження «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [5] Національним Банком України у січні 2020 р. Її ключовими напрямками є: розроблення та впровадження заходів для швидкого тестування інноваційних проектів; підвищення рівня фінансової обізнаності та залученості населення та бізнесу; запуск академічної бази, зорієнтованої на розвиток відкритого банкінгу.

Реалізація Стратегії значною мірою буде залежати від виконання пов'язаних діджитал-проектів, над якими працює НБУ. Зокрема, запровадження віддаленої

ідентифікації та верифікації BankID, імплементація євродирективи PSD2, надання можливості здійснення миттєвих платежів у СЕП у форматі 24/7, посилення регуляції у сфері кібербезпеки тощо.

Таким чином, з динамічним розвитком цифрових технологій та хвилями інновацій у фінансовій сфері традиційне банківське середовище України стрімко змінюється. Важливим завданням для сучасного банківського сектору України є процес кооперації банків і фінтех-компаній, що позитивно вплине як на збільшення асортименту послуг та вдосконалення відносин зі споживачами, так і скорочення витрат та підвищення рівня кібербезпеки.

Список літератури

1. Безпалій Р. В. Фінтех-інновації: передумови становлення та сучасні тенденції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 2. С. 44–49.
2. Демчишак Н. Б., Гудима Р. П. Розвиток фінтеху в Україні та світі на основі використання технологій блокчейну і штучного інтелекту. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8948>.
3. Рац О. М., Алфімова А. С. Сучасні напрями розвитку фінансових технологій в банківському секторі України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. №4/2. С. 9-13.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.
5. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Електронний ресурс. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Strategy_finteh2025.pdf.

УДК 336.7

Масюк Ю. В.

професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Сіняєва А. О.

здобувач вищої освіти факультету обліку і фінансів

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У вітчизняній практиці склалася система економічних стандартів для проведення аналізу фінансової стійкості комерційних банків. Для того, щоб підтримувати стабільності банківської діяльності НБУ була схвалена «Інструкція про порядок регулювання діяльність банків в Україні», яка викладає економічні стандарти, що є обов'язковими для всіх банківських операцій та кредитних і небанківських фінансових установ, що дає можливість справедливо оцінити фінансовий стан банку. Серед багатьох науково-практичних досліджень питання фінансової стійкості банківської діяльності установ перше місце займають ключові позиції, які впливають на розвиток банківського сектору та економіки в цілому. Через нестабільність національної валюти, зростаюча інфляція та політична нестабільність, банки є змушені шукати нові можливості прибутку, розширення обсягів банківських операцій і послуги. На сучасному етапі розвитку банківської системи, одна з найпоширеніших проблем, пов'язана з впливом фінансової кризи на діяльність банків, полягає в забезпеченні фінансової стійкості і банківських установ, і банківської системи в цілому та повернення до докризового рівня [2, с. 145].

Вивчаючи організаційно-економічний механізм менеджменту банківських установ, слід зауважити, що як якісні, так і кількісні фактори можуть вплинути на зниження фінансової стійкості. До негативних факторів відносяться: високі кредитні ризики через неефективну структуру національної економічної системи; рівень залежності комерційних банків від фінансових показників позичальника; проблеми

з повернення кредитних позик, які здійснювалися в попередніх періодах; проблема рефінансування банківських установ; політична ситуація в країні та державне регулювання в банківській системі; скорочення вартості та структура активів банківських установ; зменшення депозитних операцій через втрату довіри вкладників; зменшення нормативів ліквідності комерційних банків; зменшення ресурсних баз банківських установ; збільшення процентних ставок за кредитними позиками; зростання цін на послуги фінансових посередників; невирішені питання, пов'язані з банківською таємницею та захист клієнтів [1, с. 56].

Зазначені вище фактори визначають що потрібно зробити, щоб забезпечити фінансову стабільність стан банку:

- зміцнення та стабілізація послуг в банківському секторі в українській економічній системі,
- підвищення ролі державного управління та його взаємодія з комерційними банками в реальному секторі економіки,
- збільшення обсягів капіталізованих вкладень в комерційних банках,
- зростання виконання функцій накопичення накопичень фізичними і юридичними особами та їх перетворення в кредитні та інвестиційні ресурси за банківським сектором,
- протидія в банківській системі тіньовому сектору економіки здійснює підтримку справедливої комерційної політики уряду та відповідність міжнародним стандартам норм регулятивного капіталу, а також вартості активів та резервів [3, с. 221].

Таким чином, забезпечуючи, підтримуючи, аналізуючи та оцінка фінансової стійкості комерційних банків є рушійною силою розвитку банківської справи системи, а отже, і всієї національної економіки. Тому він вимагає комплексного вивчення та оптимізація всіх можливих методів для його оцінки та управління та необхідні підтримка [4, с. 354].

Отже, враховуючи вищевикладений матеріал, ми дійшли до висновку, що з метою виконання поставлених завдань необхідно проводити такі заходи, як: стабілізація національної валюти шляхом вжиття певних обмежувальних заходів для збільшення пропозиція іноземної валюти у внутрішньому валютний ринок і скорочення попиту на нього; гарантування збереження вкладів в банківських установах та надання гарантій за міжбанківськими кредитами; контроль за цільовим використанням коштів рефінансування кредити; вдосконалення нормативно-правової рамок для діяльності комерційних банків шляхом введення поправок законодавчому органу в частині систематизації обов'язкових економічних нормативів, які складатимуть можна підвищити ефективність банківської діяльності регулювання та нагляд; запровадження податкових пільг для банківської діяльності діяльність.

Список літератури

1. Клюско Л. А. Регулювання фінансової стійкості комерційних банків на основі прогнозування тенденцій динаміки основних показників їх діяльності. *Вісник Національного банку України*. 2019. № 5. С.55-57.

2. Науменко С. В., Міщенко С. В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: монографія. / За заг.ред. С.В. Науменка. Київ: «УБС, ЦНДНБУ», 2019. 384 с.

3. Нікольчук Ю. М., Лопатовська О. О. Організаційно-економічний механізм управління фінансовою стійкістю комерційного банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. №1. С.217-221.

4. Смиківська А. С., Грушко В. І. Фінансова стійкість банку, її оцінка та шляхи підвищення. *Фінанси АПК*. 2019. С. 351-355. – URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/grushko_0009.pdf.

СЕКЦІЯ 11

SECTION 11

**МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ
MATHEMATICAL METHODS, MODELS, AND
INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN ECONOMICS**

УДК 519.6

Червак-Смерічко О. Ю.

к.фіз.-мат.наук, доцент

доцент кафедри економіки і підприємництва

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

**МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ.
КЕРУВАННЯ І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ. СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ**

Будь-який об'єкт як система у взаємодіях з іншими об'єктами середовища і, можливо, в результаті процесів, які проходять в ньому, проявляє притаманну йому *поведінку*. На реальний об'єкт впливає нескінченна кількість факторів, але далеко не всі вони істотні при моделюванні (будь-яка модель описується скінченною сукупністю величин). В системі, що відображає об'єкт, істотні зовнішні впливи зображаються входами, прикладені дії до яких характеризуються значеннями вхідних змінних. Серед зовнішніх дій важливо розрізняти *збурювальні* і *керуючі*. Збурювальні дії є наслідком неконтрольованих взаємодій, взаємного впливу об'єктів, відповідні їм вхідні змінні, як правило, є випадковими величинами. Керуючі дії спеціально призначені для того, щоб система мала ту чи іншу поведінку (якщо система динамічна) або вона перебувала у тому чи іншому усталеному виді (якщо система статична); значеннями їм відповідних змінних можна розпоряджатися і які можна змінювати для зміни станів системи. В них завжди існує намір домогтися, щоб система перебувала в такому стані або її поведінка була такою, при яких досягається деяка *мета*.

Поведінка системи виражається в реакціях на зовнішні впливи, які приводять до зміни її станів. Вивчають, наприклад, економічну поведінку людей, поведінку математичної моделі при розрахунках на обчислювальній машині і т. д. *Стан* системи можна, з певною точністю, характеризувати значеннями сукупності величин, які визначають її поведінку; до цієї сукупності належать вхідні і вихідні величини, значення яких характеризують стани входів і виходів системи. Для того, щоб визначити стан, в якому вона може перебувати, треба визначити допустимі значення цих змінних, які задовольняють умовам (обмеженням), можливо, в заданий момент часу, якщо система динамічна. Припустимо, для характеристики підприємства (у відповідності з поставленою задачею) істотні такі його показники: виробнича потужність p (яка на розглядуваному проміжку часу є незмінною), чисельність робітників r , розмір запасів сировини s і реальний випуск продукції c . Тут p сталий параметр, r , s – вхідні змінні, c – вихідна змінна; $r, s, c \geq 0$ – умови, яким значення цих змінних повинні задовольняти. Тоді стан відповідної системи, поведінку якої визначають величини p, r, s, c в момент t_1 характеризуються

значеннями $p, r(t_1) \geq 0, s(t_1) \geq 0, c(t_1) \geq 0$, а в момент t_2 – відповідно, значеннями $p, r(t_2) \geq 0, s(t_2) \geq 0, c(t_2) \geq 0$. Таким чином, стан системи описується вектором (або кортежем, якщо враховуються також нечислові істотні показники), який називається *портретом системи*. Система має, як правило, цілу множину *допустимих станів*, які можна порівнювати між собою.

Як вже було сказано, деякі зовнішні дії на систему, а саме ті, якими можна розпоряджатися, є керуючими діями. Керуючі дії, спрямовані на досягнення мети, називають *керуванням*, а сама система – *керованою системою* (або *керованим об'єктом* (КО)). Структура керованої системи зображена у вигляді «чорної скриньки» на рис. 1; x_1, x_2, \dots, x_n – керуючі змінні, z_1, z_2, \dots, z_r – збудуючі змінні, y_1, y_2, \dots, y_m – вихідні змінні. В окремих випадках деякі з цих змінних можуть бути відсутні. Зрозуміло, керована система повинна мати принаймні одну керуючу змінну, так як керування описується за допомогою значень керуючих змінних: відсутність керуючих змінних означає некерованість системи. Формально, керована система може не мати вихідних змінних, точніше, дослідником вони можуть не вводитися явно для описання системи, якщо результат керування очевидний. Інколи, результат керування виражається умовами, закладеними в моделі, яким повинні задовольняти допустимі значення керуючих змінних (які можуть виконувати одноразово і функції вихідних змінних). Вивчати керовану систему стає можливим, якщо існує відповідна математична модель, на основі якої можуть розв'язуватися різні задачі, зокрема, задачі вибору керувань. *Де немає вибору, там немає і не може бути керування*. Для розв'язування цих задач важливе значення має теорія вибору, або теорія прийняття рішень, зокрема, дослідження операцій, теорія і методи оптимізації [1 – 3].

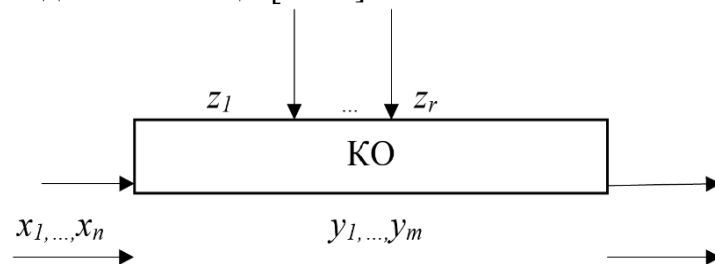

Рис. 1. «Чорна скринька»

Керування може відбуватися, якщо існує деякий орган, який в разі потреби або систематично виробляє керуючі дії (визначає значення керуючих змінних). Такий керуючий орган називається *керуючою системою*. Зрозуміло, керуюча система не може існувати сама по собі. Повинна бути керована система, на зміну станів якої спрямовані керуючі дії. Звичним є висловлювання «*А керує Б*», яке означає, що *А* виконує дії, спрямовані на *Б*, такі, щоб досягалася певна мета. Отже, *А* має у відношенні з *Б* *функції керування*. (Слово *функція*, яке походить від латинського *functio* – виконання, використовується в значеннях обов'язок, призначення, коло діяльності).

Поняття керування не формалізовано настільки, щоб можна було дати йому точне і достатньо широке визначення, однак, зрозумілим є, що воно означає функції системи. Тому, застосовуючи це поняття до будь-якої системи, треба

визначатися у тому, які функції цієї системи доцільно віднести до функцій керування, а які – ні. На даному етапі розвитку науки про керування деякі з цих функцій стали типовими (як і в моделюванні взагалі, деякі з моделей стали типовими моделями).

Системи, в яких реалізуються функції керування, називаються *системами керування*, вони утворюють окремий клас систем. За визначенням, в кожній з них виділяються дві підсистеми: *керуюча* (КС) і *керована* (яка є керованим об'єктом). Керуюча підсистема здійснює функції керування, керована є його об'єктом. Поділ системи керування на керуючу і керовану підсистеми не завжди можна здійснити однозначно. Формального способу визначення меж цих підсистем поки не існує. Практично ця задача розв'язується завдяки вже існуючим системам керування, межі яких більше або менше чітко визначені. Але при різних реорганізація або при бажанні дуже точно визначити ці межі такі труднощі виникають. Частіше їх вирішують неформальними методами. Система керування може містити в своєму складі й інші системи керування. Якщо керування здійснюється свідомо, то керуюча підсистема створюється суб'єктом керування, тобто людиною, яка визначає також мету керування.

Описаний підхід є занадто загальним. Керованим об'єктом може бути живий організм або деяка його частина, технологічний процес або підприємство, ракета або військовий підрозділ, тобто будь-який об'єкт.

Список літератури

1. Червак Ю. Ю. Оптимізація. Непокращуваний вибір. - Ужгород: Ужгородський національний університет, 2002. - 311 с.
2. Червак О. Ю. Теорія оптимального вибору. Підкритерії паретівської згортки критеріїв. Науковий вісник УжНУ, Вип 30, серія «Економіка» - Ужгород, 2010 с. 28-30.
3. Зацеркляний М. М., Мельников О. Ф. Основи економічної кібернетики: Навч. посібник. - Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги»», 2008. - 392 с.

УДК 339.13

Іоргачова М. І.

к. е. н., доцент,
доцент кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет

Рулінська О. В.

к. е. н., доцент,
доцент кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет

Тарасова К. І.

к. е. н., доцент,
доцент кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет

МЕРЧАНДАЙЗИНГ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА МАРКЕТИНГУ

Трансформація діяльності суб'єктів господарювання у сучасних реаліях пов'язана із використанням та впровадження усіх можливих заходів та технологій задля подальшого розвитку в умовах зростання конкуренції. Важливу роль серед даних заходів та технологій займає мерчандайзинг.

Об'єктами мерчандайзингу виступає поведінка потенційних покупців (споживачів) та відвідувачів торговельних об'єктів, а суб'єкти мерчандайзингу – це торговельні об'єкти та фахівців, які займаються вивченням поведінки потенційних споживачів (відвідувачів) та використовують певні заходи, методи та засоби впливу на їх вибір щодо придбання товарів (послуг).

Розглядаючи мерчандайзинг, необхідно відмітити, що потенційний споживач не завжди виступає покупцем, тому ці поняття треба відрізнити. Основна ознака покупця – це здійснення оплати грошима за придбання певного товару (послуги), а споживача – використання товару (послуги) для особистого споживання без здійснення підприємницької (торговельної) діяльності.

Мерчандайзинг розглядається вченими [1, с. 9; 2, с. 12; 3, с. 5; 4, с. 512; 5, с. 4] з різних напрямків, однак можна виділити три основні групи щодо розгляду даного поняття:

– перша група розглядає мерчандайзинг як певну технологію, завдяки якій створюються сприятливі умови представлення товару та його подальшого продажу покупцеві;

– друга група розглядає мерчандайзинг як складова самого маркетингу, основною метою даної складової є максимально збільшити інтенсивність просування певного товару;

– третя – розглядає мерчандайзинг як специфічний підхід (або принцип) щодо облаштування зовнішнього вигляду торговельного об'єкту: його прилеглої території, приміщення (торгового залу) та інше.

Отже, мерчандайзинг являє собою невід'ємну складову маркетингу яка представлена певною технологією щодо налагодження взаємодії між покупцем та товаром (послугою) задля інтенсифікації просування товару (послуги) завдяки створенню певних сприятливих для цього умов.

Ключовою метою застосування мерчандайзингу – це зробити так, щоб потенційного покупця перетворити на реального покупця, тобто створити у відвідувача бажання обрати та придбати певний товар.

Певні мерчандайзингові заходи, які є невід’ємною складовою технології мерчандайзингу, дозволяють товару самому проінформувати покупця, створити атмосферу в якій покупець вільно та із задоволенням обиратиме товари. Використовуючи певні принципи та правила розташування товарів, розподілу простору торгового залу задля керування увагою відвідувачів – відбувається організація процедури взаємодії товарів та покупців.

Таким чином, мерчандайзинг є невід’ємною складовою маркетингу, а його ефективне застосування є умовою конкурентоздатності торговельного об’єкту.

Список літератури

1. Мазаракі А.А., Ільченко Н.Б. Мерчандайзинг: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 292 с.
2. Бурліцька О. П. Опорний конспект лекцій із дисципліни «Мерчандайзинг». Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2019. 89 с.
3. Одарченко М. С., Соколова Є. Б., Тренбач Л. І. Опорний конспект лекцій «Мерчандайзинг». Х.: ХДУХТ, 2019.
4. Григоренко Т. М. Класифікація видів мерчандайзингу. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 511–515.
5. Руденко О. А., Сергієнко О. А. Сучасні підходи до маркетингової товарної політики, рекламного креативу, мерчандайзингу як запорука ефективного менеджменту. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип.32. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/3294>.

УДК 330:[005.21:005.521]:005.6

Сенишин О. С.

д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Хіч Р. Я.

аспірант кафедри маркетингу,
Львівський національний університет імені Івана Франка

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ У ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Трактування поняття «стратегія» є досить складним, неоднозначним та багатогранним. У вітчизняній літературі визначення суті поняття «стратегія» є питанням дискусійним. Наведемо інші твердження щодо визначення поняття «стратегія», а саме:

– стратегія, на думку Дж. Б. Куїна, є способом поведінки або планом, який інтегрує основні цілі організації, норми та дії в єдине ціле, допомагає скеровувати та розміщувати ресурси унікальним чином [1, с. 39];

– заслугове на увагу визначення І. Ансоффа, який говорить, що стратегія «є переліком правил для прийняття рішень, якими організація користується у своїй діяльності» [2, с. 83];

– про визначення стратегії підприємства як напряму дій і ресурсів, які необхідні для досягнення цих цілей говорить відомий науковець А. Чандлер [3, с. 91].

Зазначимо, що важливою складовою загальної стратегії підприємства є її маркетингова стратегія. Детально розглянемо класифікацію маркетингових стратегій. Досить цікавий поділ стратегій поданий Н.В. Куденко, яка класифікує маркетингові стратегії за терміном реалізації, стадіями життєвого циклу товарів, станом ринкового попиту та ін. Детальна класифікація цих стратегій подана на табл. 1. [4, с. 35 – 36].

Таблиця 1

Класифікація маркетингових стратегій

Критерії класифікації	Види маркетингових стратегій
Залежно від терміну їх реалізації	– довгострокові – середньострокові – короткострокові
Залежно від стадії життєвого циклу товарів підприємства	– маркетингові стратегії на стадії впровадження товару на ринок – на стадії росту – на стадії насичення ринку – на стадії спаду
За станом ринкового попиту	– конверсійного маркетингу – конверсивного маркетингу – стимулюючого маркетингу – синхромаркетингу – підтримуючого маркетингу – ремаркетингу – демаркетингу – протидіючого маркетингу
Залежно від загальноекономічного стану підприємства та його маркетингових можливостей	– виживання – стабілізації – росту
За елементами маркетингового комплексу	– товарна – цінова – товарного руху – просування
За ознакою конкурентних переваг (згідно з М. Портером)	– цінового лідерства – диференціації – стратегія фокусування (концентрації)
Залежно від виду диференціації	– товарної диференціації – сервісної диференціації – іміджевої диференціації – кадрової диференціації
Залежно від співвідношення відносної ринкової частки підприємства та темпу росту його ринку збуту	– стратегія розвитку – стратегія підтримання – збирання урожаю – стратегія елімінації
Залежно від конкурентного становища підприємства та його маркетингових спрямувань (згідно з Ф. Котлером)	– ринкового лідерства – челенджерів – послідовників – ринкової ніші
Залежно від методу обрання цільового ринку	– товарної спеціалізації – сегментної спеціалізації – односегментної концентрації – вибіркової спеціалізації – повного охоплення
Залежно від ступеня сегментації ринків збуту підприємства	– недеференційованого маркетингу – диференційованого маркетингу – концентрованого маркетингу

Джерело: складено автором на основі аналізу окремих положень Н. Куденко [4, с. 13–15]

Варто зауважити, що у зарубіжній та вітчизняній літературі недостатньо уваги приділено питанням сутності, змісту та процесам формування маркетингових конкурентних стратегій. У більшості джерел поняття маркетингової конкурентної стратегії та маркетингової стратегії конкуренції взагалі ототожнюються. На нашу думку, відмінність в цих категоріях полягає в тому, що маркетингова конкурентна стратегія визначає конкурентну перевагу, яка дозволяє підприємству витримувати конкуренцію та одержувати перемогу в конкурентній боротьбі, а маркетингова стратегія конкуренції є більш вузькою категорією, яка визначає засоби досягнення і підтримання конкурентної переваги на маркетинговому функціональному рівні.

З огляду на це на основі аналізу думок відомих науковців (Ф. Котлера, А. де Літла, М. Портера) запропонована класифікація маркетингових конкурентних стратегій за класифікаційними ознаками, які вказані на табл. 2.

Таблиця 2

Класифікація маркетингових конкурентних стратегій

Автор класифікації	Класифікаційні ознаки	Різновиди маркетингових конкурентних стратегій
А. де Літл	Позиції підприємства та його можливості щодо їх поліпшення у конкурентному середовищі	Стратегії лідерів
		Стратегії підприємств із сильною позицією
		Стратегії підприємств, які займають сприятливу позицію
		Стратегії підприємств, які займають задовільну позицію
		Стратегії підприємств, які займають незадовільну позицію
М. Портер	Конкурентна перевага підприємства на ринку	Стратегія цінового лідерства
		Стратегія диференціації
		Стратегія концентрації
Ф. Котлер	Конкурентні позиції підприємства та його маркетингове спрямування	Стратегії ринкового лідера
		Стратегії челенджера
		Стратегії послідовника
		Стратегії нішера

Джерело: складено автором на основі [5, с. 123; 6, с. 84 – 88]

Зокрема, американська група маркетингологів на чолі із А. де Літлом, виділяє маркетингові конкурентні стратегії залежно від конкурентних позицій підприємства та його можливостей щодо поліпшення цих позицій. Тобто вчені виділяють п'ять основних різновидів конкурентних позицій підприємства на ринку: лідируюча, сильна, сприятлива, задовільна та слабка позиція.

На підставі вищенаведених досліджень щодо класифікації маркетингових стратегій робимо висновок, що існує нескінченна множина маркетингових конкурентних та інших стратегій. Причина цього в різноманітності аспектів, з якими доводиться мати справу при зміні чи захисті конкурентної позиції: за наявності великої кількості різних ринків і конкурентних умов. При цьому очевидно, що підприємство може одночасно проводити декілька маркетингових стратегій, кожна з яких стосується певного виду його діяльності. Такий стан речей дозволяє нам говорити про те, що маркетингова стратегія існує на бізнесовому стратегічному рівні управління підприємством і охоплює всі аспекти його маркетингової діяльності.

Список літератури

1. Quinn J.B. Strategies for Change : Logical Incrementalism. Homewood, IL : IRWIN, 1980.

2. Ансофф И. Стратегическое управление ; пер. с англ. под ред. Л.И. Евенко. М. : Экономика, 1999. 519 с.
3. Chandler A.D. Strategy and Structure. Cambridge, MA: MIT Press, 1962. 513 p.
4. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: навч. посіб. К. : КНЕУ, 1998. 152 с.
5. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. СПб. : Питер, 2006. 816 с.
6. Портер Майкл Е. Стратегия конкуренции : методика анализа отраслей и конкурентов; пер. с англ. М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.

УДК 33. 339.1

Гулак Н. О.
студентка кафедри маркетингу,
Крайнюченко О. Ф.
доцент кафедри маркетингу,
Національний університет харчових технологій

РОЗВИТОК ОСОБИСТОГО БРЕНДУ В ІНТЕРНЕТІ

Сучасна ситуація в Україні змушує людей думати як отримати додатковий заробіток або ж взагалі змінити сферу діяльності. Доступним методом є заробіток в інтернеті, а саме – створення та просування особистого бренду.

Онлайн брендинг передбачає формування автентичності персони чи бренду у інтернет-середовищі з використанням популярних пошукових сервісів (на кшталт Google, Facebook, Instagram) та численних каналів онлайн-маркетингу. При якісному створенню даний вид бренду має великий відсоток на успішність [1].

Головним аспектом якісного створення є використання онлайн-каналів для потужного позиціонування бренду на цільовому ринку. Правильний підбір цільового ринку можливий після зосередженні на певному виді товару (товари для краси, здоров'я, дітей, волосся...).

На початкових етапах створення бренду важливим є формування ідентичності та чіткого розуміння у споживачів відмінності від конкурентів вашого бренду. Ключовими етапами для даного завдання можна виділити:

- створення та розповсюдження особливої історії бренду;
- визначення спеціалізації на продукції;
- визначення цільової аудиторії;
- виокремлення та розповсюдження цінності продукції бренду;
- зосередження на розширенні популярності професійного акаунту бренду.

Для завоювання зацікавленості потенційних клієнтів у брендi дизайн соціальних мереж має бути унікальним (Instagram, Facebook, Prom). Створений незабутній слоган буде залишитися у свідомості людей відразу при першому перегляді, поширення особистого акаунту забезпечить завоювання довіри клієнтів. Публікація великої кількості відео-оглядів товару матиме змогу якісніше донести для клієнта його цінність; подарунки (розіграші) збільшать зацікавленість до бренду.

Розробка назви та особливого стилю логотипу є важливим в створенні власного бренду. Вибір назви є ефективним елементом задля просування бренду в соціальних мережах. У тих випадках, коли бренд має привабливий, сучасний та мінімалістичний стиль логотипу він набуває збільшену прихильність для потенційних клієнтів. Також

забезпечить проведення у глядачів чітких асоціацій з брендом, товаром та його якістю. При вдалому створенні позитивного іміджу бренду, споживач, побачивши вже відомий логотип, прагнучим здійснити покупку саме у вашому магазині.

Головні параметри для логотипу є:

- милозвучність;
- лаконічність;
- унікальність.

Щоб бути успішним брендом на ринку серед конкурентів слід зайняти бажану позицію та поставити перед собою завдання стати унікальним брендом у свідомості споживачів. Визнати асоціативні паралелі до бренду, як до унікальної одиниці з певними перевагами можливо за допомогою ефективно розробки «брендбуку» (фізичне втілення концепції та місії бренду), тобто підготовка ефективною рекламної кампанії.

В свідомості глядачів потрібно викликати асоціації шляхом фірмового стилю оформлення акаунту в соціальних мережах. Тобто йому мають бути притаманні шрифт в єдиному стилі, кольорове забарвлення (блакитно-рожеві, білі і т. д.) або ж особливе (фірмове) привітання менеджера з клієнтом.

Для уникнення використання ваших зображень конкурентами та підвищення впізнаваності до товару бренду в соціальних мережах слід брендувати зображення, тобто розміщувати назву бренду або ж логотипу на зображеннях представлених товарів магазину.

Наступним важливим елементом задля завоювання прихильності покупців до вашого бренду та бажання здійснити повторну покупку є упакування. Воно має бути унікальним та підкреслювати стилістику вашого бренду. Колір пакувальної коробки, її форма, матеріал, листівки – усе це потрібно гармонічно поєднати між собою для створення лаконічного вигляду та відчуття ідентичності бренду в підсвідомості покупця. Вдалим прикладом упакування є український бренд *cosibella*, який спеціалізується на продажі косметичних засобів для жінок. Упаковка продукції цієї фірми виготовлена з еко-картону, та еко-скотчу, що збігається з цінностями сучасності по збереженню екології, також екологічний наповнювач, який розчиняється у воді та слугує захистом при перевезенні замовлень. Упакування даного бренду може бути прикладом для створення власного особливого стилю виготовлення упаковок [2].

Розвиток онлайн-брендингу має великі перспективи при дотриманні рекомендацій експертів в даній сфері бізнесу. На сьогоднішній день це дієвий метод для отримання додаткового заробітку. Особистий бренд можливо запустити при мінімальному бюджеті.

Список літератури

1. Створення персонального бренду. *Studlancer.net*: веб-сайт. URL: <https://goo.su/yHjAzWs>
2. Створення особистого бренду. *Studlancer.net*: веб-сайт. URL: <http://surl.li/eiqeq>

УДК 331

Василик А. В.

к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки
та управління персоналом,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Горбенко Д. Д.

студентка,
спеціальності «Менеджмент персоналу»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СИСТЕМА КОНТРОЛІНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Більшість сучасних вітчизняних компаній характеризується відсутністю ефективної системи управління персоналом, у зв'язку з чим можна спостерігати доволі низьку продуктивність праці на підприємствах. Один з найкращих варіантів рішень даної проблеми полягає у використанні сучасного інструменту управління трудовим потенціалом – контролінгу персоналу. Саме тому актуальним постає питання аналізу контролінгу як одного з найефективніших інструментів управління персоналом, зокрема питання формування нових та удосконалення існуючих систем контролінгу на підприємствах України.

На нашу думку, визначення наступних авторів є більш повними, оскільки вони розглядають систему контролінгу як інструмент, що регулює функціонування усього підприємства в цілому.

Алекперова Л. В. зазначає, що контролінг – спеціальна саморегулююча система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства і включає інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг. [1] К. О. Бужимська [2] вважає, що контролінг - це функціонально відокремлена сфера економічної роботи на підприємстві, пов'язана з реалізацією фінансово-економічної коментуючої функції в управлінні для прийняття оперативних та стратегічних рішень.

Узагальнюючи, можна констатувати, що контролінг персоналу – це система, що використовується для контролінгу кадрової політики підприємства, регулювання нечітко заданих процесів, оцінювання фактичного стану показників організації для подальшого виключення зловживання, прорахунків, помилок та відхилень як на сьогодні, так і в майбутньому. У випадку відхилень від чітко заданих показників, необхідно вживати заходи рекомендаційного характеру. Сукупно дані підходи формують систему роботи, яка описана на рисунку 1.

Рис. 1. Схема діяльності контролінгу персоналу

Джерело: складено авторами на основі [3]

Для більш змістовного розкриття поняття контролінгу персоналу, варто також розглянути його функції, що описані в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні функції контролінгу персоналу

Функція	Значення
Планування	Складення плану праці на конкретний період, встановлення планових показників
Аналіз	Оцінка планових трудових показників, діагностика їх динаміки, виявлення слабких місць.
Мотивація	Застосування мотивуючих стимулів для покращення ефективності праці
Координація	Узгодження різних інформаційних потоків, що впливають на процес прийняття рішень.
Контроль	Перевірка дотримання та виконання планових показників

Джерело: складено авторами на основі [4]

На основі аналізу вищевикладеної інформації, можна виокремити наступні завдання системи контролінгу персоналу: створення нормативної бази для прогнозування розвитку фірми; сприяння розробникам стратегічних планів у визначенні цілей організації та напрямків розвитку; координація робіт з планування і складання бюджетів; участь у визначенні кількісних і якісних параметрів роботи підприємства на стратегічний період; узгодження проміжних цілей і планів та складання загальних стратегічних планів [5, с. 47 – 48].

Висновки. Основною метою контролінгу персоналу є інформаційно-аналітичне забезпечення ухвалення ефективних управлінських рішень у сфері управління персоналом, спрямоване на оптимальне використання та нарощування наявного потенціалу для забезпечення досягнення цілей підприємства. Система контролінгу персоналу являє собою дієвий інструмент управління, спрямована на підтримку, обґрунтування та підвищення ефективності управлінських рішень у сфері

управління персоналом, і забезпечує досягнення цілей підприємства, гнучкість і адаптивність системи управління персоналом. Реалізація цілей і завдань контролінгу забезпечує підвищення конкурентоспроможності організації за рахунок найбільш ефективного використання персоналу. Отже, система контролінгу є дійсно ефективним інструментом в управлінні кадровим потенціалом.

Список літератури

1. Алекперова Л. В. Контролінг персоналу як ефективний механізм управління трудовим потенціалом підприємств АПК. *Економіка харчової промисловості*. 2010. № 4. С. 33-37

2. Бужимська К. О., Царук І. М. Формування та розвиток системи контролінгу на промислових підприємствах. *Тези II Міжнародної науково-практичної конференції з проблем вищої освіти і науки Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу»* 4-5 листопада 2021. Житомир. С.142.

3. Ценклер Н. І. Методичні підходи до формування моделі кадрового контролінгу. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Вип. 1 (45). Т. 2. С. 269 – 272.

4. Мішина С. В., Мішин О. Ю. Науково-практичні засади впровадження контролінгу персоналу на підприємствах. *Ефективна економіка*. 2019. № 10.

5. Мішина С. В., Мішин О. Ю. Науково-практичні засади впровадження контролінгу персоналу на підприємствах. *Ефективна економіка*. 2019. № 10.

УДК 338.24

Галюк Т. С.

магістр з менеджменту та адміністрування,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

НОВІТНІ ПІДХОДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ НА РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Мінливе середовище функціонування висуває нові вимоги до забезпечення господарської діяльності підприємств, а відповідно, змін зазнають підходи до управління організаціями.

Класичні рекомендації застосування системного, ситуаційного, процесного підходів до управління не втратили свої актуальності, однак набрали нового розуміння. Яскравим прикладом є застосування lean менеджменту як комплексного підходу до управління організацією, який враховує багатоаспектність у забезпеченні її ефективної діяльності. Фактично, даний підхід є поєднанням поглядів, представлених практикою організацій з різних частин світу, особливо Азії та Північної Америки [1, с. 78].

Lean менеджмент часто подають як новий тип мислення. Порівняння «старого» і «нового» типів мислення дозволяє зазначити, що основні особливості lean менеджменту полягають у наступному [2, с. 189]:

– планування виробництва продукції відбуваються із залученням працівників як учасників даного процесу;

- має місце скорочення витрат внаслідок підвищення продуктивності працівників;
- розвиток досягаються методом «малих кроків»;
- планування і організація процесів відбувається в залежності від розвитку ситуації – застосування ситуаційного підходу;
- працівники відчують відповідальність за результати роботи і витрачені ресурси на їх досягнення.

Практика застосування lean менеджменту демонструє позитивні результати. Аналіз роботи 150 підприємств, які працювали із застосуванням даного підходу показав наступне [3, с. 21]:

- скорочення потреби в коштах на 45% внаслідок оптимізації запасів;
- скорочення виробничого циклу на 37%;
- ріст продуктивності впродовж двох років на 35%;
- скорочення потреби у персоналі на 30 % впродовж двох років;
- скорочення неякісної продукції з 2,5 до 0,4%.

Переваги застосування lean менеджменту очевидні. Слід зазначити, що реалізація даного підходу потребує спеціальних знань, але витрати коштів на навчання засадам lean менеджменту є виправдані.

Питання ефективності lean менеджменту активно дискутується серед науковців. Є як прихильники, які констатують ріст ефективності діяльності внаслідок застосування lean менеджменту, так і ті, хто піддають сумніву даний підхід до управління підприємством та критикують результати послідовників його використання.

Така неоднозначність думок щодо ефективності застосування lean менеджменту доводить, що дане питання потребує подальшого і більш ґрунтовного вивчення з боку науковців та практикуючих менеджерів.

Список літератури

1. Zimniewicz K. Współczesne koncepcje i metody zarządzania. Warszawa: PWE Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2008. 170 s.
2. Art B. The Lean Turnaround: How Business Leaders Use Lean Principles to Create Value and Transform Their Company. New York: McGraw Hill, 2012. 224 p.
3. Pascal D. Lean Production Simplified: A Plain-Language Guide to the World's Most Powerful Production System. Productivity Press, 2017. 223 p.

УДК 65.011.8

Гребеник А. А.

магістрант ОП «Адміністративний менеджмент»,
Сумський національний аграрний університет

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Значні зміни відбулися в аграрному секторі в сучасних умовах, аграрна реформа, розвиток і функціонування ринку землі, трансформація сільськогосподарських підприємств і зміна всієї організаційної системи агропромислового комплексу висувають нові вимоги до фінансових відносин товаровиробників. В ринкових

умовах підрозділи підприємства повинні постійно пристосовуватися до змін попиту, розширювати асортимент продукції, підвищувати її якість, знижувати собівартість і ціни і, насамперед, оптимізувати витрати. Проте вітчизняні аграрні підприємства не завжди можуть перейти від «ринку продавця», закладеного в систему адміністративного управління до «ринку покупця». На жаль, сьогодні значна кількість підприємств перебуває на межі банкрутства з деяких причин, головною з яких є відсутність інтересу з боку фермерів, інвесторів, банків та різних рівнів влади [1].

В умовах трансформаційних процесів сільського господарства з метою регулювання різноманітних впливів організацій, зацікавлених у підтримці сільськогосподарського товаровиробника, необхідно розробити систему, що включає організаційно-економічний механізм, що поєднує в собі всі види впливу – антикризовий та лідерський, раціональний та ефективний вихід сільськогосподарських товаровиробників на сталий рівень свого розвитку [2].

Ми переконані, що під час здійснення заходів з антикризового управління необхідно створити діючу кризову робочу групу, яка починає свою роботу при виникненні кризової ситуації, виходячи за межі існуючих організаційних підрозділів. Важливу роль тут відіграє підбір антикризових менеджерів, яким доводиться приймати ризиковані та нестандартні рішення у разі відхилення розвитку подій від очікуваного або запланованого стану, коли немає додаткового часу чи ресурсів і вони повинні адаптуватися вони координують роботу окремих спеціалістів з метою виконання покладених завдань, забезпечення їх взаємодії, організацію постійного контролю за виконанням антикризових заходів. На нашу думку важливу роль у запобіганні кризовим явищам на підприємстві відіграє консалтинг. Зокрема, світовий досвід показує, що спілкування з фахівцями консалтингових служб дозволяє розпізнати ранні ознаки кризової ситуації та вжити превентивних заходів щодо її локалізації. Розвиток консалтингової компанії в Україні непростий. І хоча в країні працює понад триста консалтингових компаній, попит на їхні послуги залишається низьким. Основними причинами цього є складна макроекономічна ситуація, відсутність досвіду роботи з консультантами серед керівників сільськогосподарських підприємств, невміння замовників оцінити корисність таких послуг, невпевненість у збереженні конфіденційності інформації тощо.

Ми вважаємо, що діяльність кожного підприємства має бути орієнтована на антикризове управління, тобто здійснюватися з урахуванням ризику та небезпеки кризових явищ. Основними документами, які необхідно розробити на підприємстві в цій ситуації, є антикризова програма та план заходів, який є спеціально підготовленим внутрішнім документом, що систематично визначає перелік основних заходів, які планується реалізувати на підприємстві та його структурних підрозділах. Кожен бізнес, незалежно від сфери діяльності, повинен періодично проводити самодіагностику, щоб швидко усунути кризові явища при їх виникненні, ще до того, як наслідки стануть помітними, тому керівництво має розуміти місце і роль кризових ситуацій. корпоративна система антикризового управління як особлива підсистема.

Список літератури

1. Іванюта С. М. Антикризові заходи в підприємствах АПК. Полтава : ПДАА, 2003. 300 с.
2. Сосновська О. О. Антикризове управління сільськогосподарських підприємств. *Технологический аудит и резервы производства*. 2021. № 2 (2). С. 36-39.

Kis S. Y.
PhD Student,
Lviv Polytechnic National University

INDUSTRY 4.0 AND 5.0: A COMPARATIVE ASPECT

Integration of Ukraine into the global economic space, activation of innovation processes, development of information technologies, focus on rapid satisfaction of consumer needs, increased competition, digital transformation of business models—all these and other factors that shape the modern business environment have intensified the development of Industry 4.0. both in theoretical and practical aspects.

According to the development strategy «Industry 4.0», Industry 4.0 (Industry 4.0) is the next stage of digital transformation of manufacturing enterprises, accompanied by the accelerated introduction of technologies such as the Industrial Internet of things, big data analytics, artificial intelligence, a new generation of robots, augmented reality, etc. [1]. Together, this will lead to better IT synergy, changing business models, and significantly accelerating innovation development.

Research on professional literature has shown that the terms «Industry 4.0» and «the Fourth Industrial Revolution» are often identified. However, it is important to distinguish between these concepts and correctly use their tools in practice in order to achieve the desired result. So, «Industry 4.0» refers primarily to the sphere of production of material products, and «the Fourth Industrial Revolution» – determines the penetration of new technologies 4.0 and their impact on the entire economy and social sphere – smart cities, homes, agriculture, energy, infrastructure facilities, finance, public administration, healthcare, education, etc [1].

Just as many countries have spent considerable effort, implemented strategic initiatives and started using Industry 4.0 technologies, the European Commission has announced industry 5.0.

Revealing the economic content of the concept of Industry 5.0, it is worth emphasizing that it is significantly more meaningful than updating the Industry 4.0 software. After all, this is an innovative industrial revolution that has in its arsenal the key parameters of business process design and productivity, which are necessary to enable systemic transformation and minimize the negative impact on the environment, while developing a green economy using the principles of waste-free production, resource saving, environmental safety and puts the welfare of the employee at the center of the production process. In essence, «industry 5.0» is a transformational model that reflects the evolution of production development and assumes the need to develop an industrial system in accordance with the European Green agreement and professes social and environmental principles.

According to the definitions of the European Commission, it is industry that is the key driver of the economic and social changes that are currently taking place. To remain the driving force behind prosperity, global manufacturing must lead the digital and environmental transition. This approach is at the heart of Industry 5.0 and provides an industry vision that goes beyond achieving efficiency and productivity as the sole production goals and enhances the role and contribution of industry to society. At the same time, new technologies are actively used, but special attention is paid to the employee.

As noted in «Industry 5.0: a Transformative Vision for Europe» [2]: unlike Industry 4.0, which was more concerned with the transformational aspects of the impact of modern digital technologies and changing business models, 5.0 deals with 2 other transformations:

- complete unity with the green course, leading to better sustainability and a circular economy (dual digital and green transition),
- improving the resilience of value chains and ecosystems to new shocks, whatever their sources (pandemics, natural disasters, geopolitical changes, regional wars, etc.).

The main differences between Industry 4.0 and Industry 5.0 are presented in Table 1.

Table 1

Key features of Industry 4.0 and Industry 5.0.

Industry 4.0	Industry 5.0
– centered around production efficiency through better digital integration and the use of Artificial Intelligence; – technological changes are the main driver of changes in the transition to cyber-physical interaction; – there is alignment with the optimization of business models within existing capital markets and economic models, which, for example, automatically focus on reducing costs and maximizing profits for stakeholders; – there is no focus on design characteristics and efficiency in the areas of resource and material reuse to minimize climate and social risks.	– provides industry-specific frameworks (development frameworks) that combine the challenges of competitiveness and sustainability; – the focus is on the impact of alternative (other than technology) business model management modes that lead to sustainability and sustainability; – it makes employees more meaningful and stronger through the use of digital devices, and thus embodies a human-centered approach to the use of technology; – builds a path to transition to a sustainable economy; – extends corporate responsibility to full value chains; – introduces indicators showing for each industry ecosystem progress towards sustainability, prosperity and sustainability.

Source [2]

Thus, industry 5.0 does not so much represent the next industrial revolution, but rather serves to expand the technologies of Industry 4.0 by strengthening cooperation between humans and robots. Industry 5.0 technologies help you get the best of both worlds by supporting human creativity and mechanized efficiency. After all, Industry 5.0 is based on the principles of Industry 4.0, expanded by the desire to put human creativity and well – being at the center of industry-to combine the speed and efficiency of machine technologies with the ingenuity and talent of people. That is, if Industry 4.0 puts smart technologies at the center of production and supply chains, industry 5.0 aims to enhance this digital transformation through more meaningful and efficient collaboration between people, machines, and systems in their digital ecosystem. The partnership between humans and smart machines combines the precision and speed of industrial automation with the creativity, innovation, and critical thinking skills of people.

References

1. Development strategy «Industry 4.0». Electronic resource / access mode // file:///Users/gvozdmaryana/Downloads/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%204-0%20%D0%B23.pdf
2. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Renda, A., Schwaag Serger, S., Tataj, D., et al., *Industry 5.0, a transformative vision for Europe : governing systemic transformations towards a sustainable industry*, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/17322>
3. Yurchak O. On industry 5.0-why it becomes relevant for Ukraine. Electronic resource / access mode // <https://www.industry4ukraine.net/publications/pro-industriyu-5-0-chomu-cze-staye-aktualnym-dlya-ukrayiny/>

Лагодієнко В. В.

студент- бакалавр

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Ситник Н. І.

к.б.н., доц.,

доцент кафедри менеджменту підприємств,

КПІ ім. Ігоря Сікорського

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗ ЗМІН В ЛАНЦЮГАХ ПОСТАВОК ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ В 2023 РОЦІ

Збій у ланцюгах поставок, який стався на тлі пандемії та розв'язаної війни Росії в Україні, вплинув на все: від автомобільного виробництва до побутової техніки, медичних приладів і навіть іграшок. Його вплив вийшов далеко за межі напівпровідникового сектору, виявивши критичні точки технологічної галузі в складних ланцюгах розподілу та постачання.

У зв'язку з дефіцитом важливих чіпів і компонентів протягом 2021 та 2022 року багато компаній у технологічному секторі, включно з передовими компаніями з виробництва ПК, ноутбуків і смартфонів, постачальниками інфраструктури для центрів обробки даних і дистриб'юторами ІТ, зіткнулися зі значними затримками доставки та замовлень. Станом на третій квартал 2022 року час очікування для деяких смартфонів високого класу коливався від чотирьох до восьми тижнів. Такі затримки виникли при випуску нової версії iPhone від Apple. У деяких брендів ноутбуків і ПК час очікування досягав 20 тижнів, що приблизно в сім-десять разів перевищує норму [1].

У новому році можна сподіватись на позитивний тренд: очікується, що до другої половини 2023 року терміни дещо покращаться. Проте проблеми з ланцюгом постачання можуть повністю вирішитися не раніше 2025 року. Війна розв'язана Росією в Україні завдає шкоди світовим ланцюгам поставок і в технологічній галузі. У такому динамічному та змінному середовищі технологічні компанії повинні почати готуватися до наступного етапу невизначеності. Потрібно також звернути увагу на Тайванську кризу, де виробляються більшість мікрочіпів світу і що це вже вплинуло на затримку у виробництві ігрових консолей від компанії Sony та Microsoft [2].

Проблеми в ланцюгах поставок також вплинули на непрямих торгових партнерів і дистриб'юторів технологічних компаній. Зростання цін на продукцію призвело до фінансових втрат у вигляді вищих знижок для клієнтів і потенційної втрати доходу через канали прямих продажів технологічних компаній [3].

Щоб ефективно справлятися з майбутніми (і потенційно більшими) викликами, що стануть перед ланцюгами постачання, технологічні компанії повинні будувати

свої мережі постачання з деталізацією на всіх рівнях. Впровадження передових технологій, таких як 5G, роботизована автоматизація, блокчейн і штучний інтелект, може надати керівникам відділів продажів, дистрибуції та каналів інформацію можливість відслідковувати поставки майже в реальному часі та надасть кращу видимість у різноманітних сферах ланцюга постачання та логістики [4].

Список літератури

1. 2022 technology industry outlook. Deloitte. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/technology-media-telecommunications/2022-technology-outlook.pdf>
2. Sony Cuts PlayStation 5 Sales Expectations Due To Global Chip Shortage. Kotaku. URL: <https://kotaku.com/ps5-playstation-5-sony-chip-shortage-semiconductor-supply-1848465342>
3. Logistics Disruptors: ShipMonk's Jan Bednar on the power of vertical integration. McKinsey. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/travel-logistics-and-infrastructure/our-insights/logistics-disruptors-shipmonks-jan-bednar-on-the-power-of-vertical-integration>
4. Key trends in US logistics according to 70 CXOs. McKinsey. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/travel-logistics-and-infrastructure/our-insights/key-trends-in-us-logistics-according-to-70-cxos>

УДК 631.11:65.012.34

Стрижак Р. О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 075 «Маркетинг»

Науковий керівник:

Макаренко Н. О.

д.е.н., професор,

завідувач кафедри маркетингу та логістики
Сумський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Економічна активність аграрних підприємств вимагає тісного співробітництва з постачальниками при постачанні ресурсів, з кооперантом в процесі виробництва та дистриб'ютором або кінцевим споживачем під час організації розподілу готової продукції. Придбання аграрної продукції покупцями зумовлює послідовність дій у ланцюзі постачання, а при замовленні покупцями агропродукції здійснюються логістичні операції по комплектуванню і безпосередньої доставки продукції, а також формування систем її зберігання.

Практика господарсько-торговельної діяльності в аграрній сфері свідчить, що використання принципів логістичного підходу в господарствах сприяє таким

процесам, як [1, с. 13 – 14]: організація швидкої доставки аграрної продукції на переробні підприємства або швидке її вивезення з агропідприємств агротрейдерами чи посередниками; оптимізація маршрутів доставки продукції та зниження транспортних витрат; застосування сучасних інформаційних систем, котрі оптимізують надходження продукції та її зберігання; швидке реагування на зміну попиту; застосування сучасних технологій вирощування продукції рослинництва, тваринництва і переробки; мінімізації сукупних витрат в аграрних підприємствах та, як наслідок, скороченню циклу планування продажу та доставки продукції.

Слід зазначати, що залежно від основних процесів господарської діяльності аграрних підприємств виокремлюють логістичні процеси основних сфер їх логістичної діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Характеристика логістичних процесів основних сфер логістичної діяльності аграрних підприємств

Джерело: побудовано і узагальнено автором за [2]

Логістична діяльність аграрних підприємств, що проводиться із врахуванням загальних корпоративних стратегій підприємств, є ефективним засобом ведення конкурентної боротьби. В сучасних реаліях ведення аграрного бізнесу, велика кількість аграріїв приймають рішення про передачу здійснення визначених логістичних процесів надійним логістичним провайдером. Це буде актуально для тих аграрних товаровиробників, котрим економічно невиправданим є створення логістичних служб або ж виконання логістичних функцій (складування, перевезення, розподіл тощо) власноруч.

На думку Л.Ю. Шевців [3, с. 120] стратегічне управління логістичною діяльністю підприємства спрямоване на раціоналізацію потокових процесів в межах керованих систем з позицій єдиних матеріалопровідних ланцюгів через інтеграцію деякої з їх частин здійснюють управління технічною, технологічною, економічною, методологічною сферами, а мінімізація витрат часу і ресурсу досягається через оптимізацію скрізного управління матеріальними, інформаційними чи фінансовими потоками.

Таким чином, стратегічне логістичне управління логістикою підприємства має передбачати цілеспрямований вплив на логістичні потоки через синхронізацію взаємодії різних їх видів і досягнення синергічного ефекту та розглядатися як процеси формування стратегій, планування, управління, контролювання руху та зберігання логістичних потоків задля ефективного задоволення потреб споживачів.

Список літератури

1. Вініченко І.І., Городко М.В. Логістичний підхід в управлінні сільськогосподарськими підприємствами . *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 11-15.
2. Герелиця Н. Є. Управління логістичною діяльністю сільськогосподарських підприємств : дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Житомир, 2018. 248 с.
3. Шевців Л. Ю. Стратегічне логістичне управління діяльністю підприємств в умовах євроінтеграційних процесів. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»* 2017. Вип. 9 (25). С. 118-136.

УДК 174:351

Самсонова В. В.

к.е.н., ст. наук. співробітник
доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Так склалось історично, що майже всі найбільш суттєві зміни в суспільному розвитку зумовлюються моральним станом влади та вкоріненням етичних засад в її професійну діяльність. Водночас, динаміка і специфіка політичної та соціально-економічної обстановки в країні, реальний стан самої державної служби обумовлюють необхідність професійного розвитку кадрів державної служби.

Актуальність впровадження етичних стандартів в системі публічного управління викликана такими факторами як: демократизація суспільства; підвищені «ризики» діяльності державних службовців; кризові явища в сфері етичних засад діяльності державної служби України; неможливість регулювати всі суспільні відносини лише за допомогою права та традицій, тощо [1].

Варто зауважити, що ключовим моментом для побудови професійної етики є усвідомлення призначення професії в суспільстві, соціальних функцій, які повинні виконувати професіонали, іншими словами – усвідомлення місії професії.

Специфіка професійної діяльності має визначальне значення для державних службовців. Так: державні службовці займають специфічне місце у суспільстві, вони реалізують державну управлінську діяльність і державно-владні повноваження; в професійній діяльності державних службовців складаються особливі відносини; в державному управлінні підвищенні моральні вимоги.

Основне завдання державного службовця: якісне та сумлінне виконання ним професійного призначення. Виявлення та чітке формулювання місії державної служби – базис для побудови всієї системи професійної етики державних службовців та фактор ствердження моральних відносин між владою та громадянами [1].

На формування основних засад професійної етики в публічному управлінні впливають етичні проблеми державних службовців, зокрема: дотримання державної таємниці; протидії корупційним діям; збереження конфіденційної інформації громадян; політичної неупередженості; обмеження частини політичних, природних їх прав, тощо.

На нашу думку, дуже вдало зазначив один з найвпливовіших теоретиків сучасного менеджменту П. Друкер, що професійна етика – це етика відповідальності [2]. Професійна відповідальність в державному управлінні може існувати як відповідальність перед суспільством в цілому; відповідальність перед окремим групами та представниками суспільства; відповідальність всередині професійної групи. А, отже, етика державного службовця – основана на усвідомленні професійного призначення система професійно-етичних цінностей, принципів і норм, які відображаються у свідомості державних службовців,

орієнтують і регулюють їх відносини, діяльність у сфері державної служби та механізмів підтримки професійно-етичної складової державної служби. Тобто, це ті вимоги, які ставляться до особи, що претендує на зайняття посади державного службовця, та до державного службовця в процесі виконання ним завдань і функцій держави, її органів.

Принцип служіння народові – смислове ядро, навколо якого має вибудовуватись система професійних ціннісних орієнтацій державних службовців. Звичайно, варто зважати і на інші принципи професійної етики державного службовця, а саме: пріоритет інтересів державної служби; уникнення конфлікту інтересів; неупередженість; політична нейтральність; прозорість у службовій діяльності; забезпечення конфіденційності; уникнення отримання неправомірної вигоди у зв'язку із здійсненням службової діяльності.

Етика державного службовця безпосередньо пов'язана з його загальною, діловою та правовою культурою. Важливою рисою сучасних державних службовців, поряд з професійною підготовкою, має стати турбота про підвищення рівня своєї загальної культури, добросовісне служіння народові України, відданість йому, неприпустимість проявів свавілля, байдужості до запитів громадян, їх правомірних дій та вимог.

Дуже вагомий вплив на формування професійної етики в публічному управлінні здійснює етична інфраструктура державної служби, а саме: законодавство; політична воля; кодекси поведінки; певні умови підтримки державної служби; координуючі органи; механізми звітності та нагляду; механізми професійної соціалізації; суспільний нагляд за діяльністю державних службовців [3].

Розділяючи думку провідних дослідників формування професійної етики в публічному управлінні [1, 3] хочемо підсумувати, що саме від ціннісних основ державно-управлінської діяльності, етичної обґрунтованості прийняття управлінських рішень, моральних якостей державних службовців, рівня їх етичної культури залежить ступінь довіри до владних структур, націленість діяльності органів державної управління на побудову демократичної держави, реалізацію принципів гуманізму, соціальної справедливості, прозорості і дотримання прав людини.

Список літератури

1. Василевська Т.Е. Особистісні виміри етики державного службовця. Монографія. Київ. 2008. НАДУ. 336 с.
2. Друкер П.Ф. Ефективний керівник. Київ. 2019. КМ-Букс. 288 с.
3. Рудакевич М. І. Етика державних службовців. Монографія. Київ. 2003. НАДУ. 360 с.

УДК 346

Серебряк С. В.

к. ю. н., доцент кафедри правознавство
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

**МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВТРАТ
ЛОКАЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ
СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спираючись на Проект Закону про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації [1] та Наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України «Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності» [2] сформовано методичний підхід до оцінювання економічних та соціальних втрат локальних територій задля запровадження спеціального режиму господарювання.

Методичний підхід визначає процедуру визначення шкоди та збитків, завданих територіальній громаді (території) України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Відповідно до цього методичного підходу об'єктом оцінки шкоди та збитків є майно, майнові права та інші активи громади, її мешканців, а також суб'єктів господарювання приватної та комунальної форм власності, що зареєстровані на її території, яке охоплює сектори: житловий фонд, об'єкти освіти, охорони здоров'я, ЖКГ, благоустрою, громадських будівель, включаючи будівлі, споруди та об'єкти незавершеного будівництва.

Метою оцінки збитків є визначення розміру шкоди та збитків територіальній громаді, заподіяних бойовими діями, терористичними актами, диверсіями та надзвичайними ситуаціями, задля (невиключно) розробки Програми комплексного відновлення її території (її частини) та/або проведення перемовин з міжнародними партнерами з ціллю залучення достатнього фінансування на відновлення, в тому числі реалізації такої Програми комплексно відновлення.

Оцінка збитків, завданих постраждалим, здійснюється шляхом проведення аналітичної оцінки збитків та незалежної оцінки збитків.

Під час обрання виду оцінки, що проводиться для досягнення цілей оцінки шкоди та збитків, враховується наявність фізичного доступу до об'єкта оцінки, вихідних даних та інформаційних джерел, а також час, необхідний для проведення відповідної оцінки. Наявність можливостей проведення одного виду оцінки не виключає можливість проведення іншого виду оцінки після появи необхідного доступу до об'єкта оцінки чи усунення перешкод до такого доступу.

Звіт про оцінку збитків, що складається у стислій формі, містить, зокрема: опис об'єкта оцінки; стислий опис характеру та ступінь пошкоджень, яких зазнало майно, з посиланням на наявні підтвердні матеріали; інформацію про мету оцінки; інформацію про вид вартості; дату оцінки; інформацію про використані вхідні дані та джерело їх отримання; результати аналізу достовірності та достатності наявної вхідної інформації для виконання оцінки; припущення та спеціальні припущення, на які спирався оцінювач під час проведення оцінки; інформацію про оціночні процедури, що були застосовані під час оцінки; висновок про вартість; дату складення звіту про оцінку збитків.

Умовою завдання на проведення оцінки збитків є вид вартості, що підлягає визначенню та відповідає меті оцінки. Це може бути можуть бути оціночна вартість, ринкова вартість, вартість заміщення, вартість відтворення, валова вартість девелопменту.

Оцінювання економічних та соціальних втрат територій безумовно дозволить визначити локальні території, які потребують запровадження спеціального режиму господарювання.

Спеціальний режим господарювання – це правовий режим, який визначає особливий порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території та відрізняється від загального режиму господарської діяльності, закріпленого законодавством, і вводиться державою для досягнення конкретних цілей – забезпечення високого рівня якості життя українців.

Список літератури

1. Проект Закону про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283> (дата звернення 03.01.2023).

2. Наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України «Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/re38858?an=1> (дата звернення 03.01.2023).

СЕКЦІЯ 17

SECTION 17

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО
ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS,
FINANCIAL LAW, INFORMATION LAW**

Буряченко О. А.

ад'юнкт кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ

**СКЛАДАННЯ ПРОТОКОЛУ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ
ПРАВOPOPУШЕННЯ ЯК ОДНА ІЗ КОМПЕТЕНЦІЙ ОРГАНУ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

Згідно ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» одними із основних повноважень поліції є вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події [1]. Відповідно до ст. 13 ЗУ «Про Національну поліцію» систему поліції складають, у тому числі, органи досудового розслідування, якими є ті, що здійснюють досудове слідство і дізнання [1, 2]. Таким чином, законодавство покладає на працівників досудового розслідування Національної поліції вище викладені повноваження.

Слідчий, дізнавач органів Національної поліції, як і будь-який інший поліцейський, має вживати заходів для усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення, зокрема, адміністративного правопорушення, а також для здійснення своєчасного реагування на повідомлення про адміністративні правопорушення.

Зазначені заходи вони можуть вживати в такий спосіб [3, 4]:

1) самостійно складати протоколи про адміністративні правопорушення в межах своїх повноважень як слідчого, на підставі п. 8 ч. 1 ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) (ч. 4 ст. 184, ст.ст. 185-4 та 185-11 КУпАП);

2) самостійно складати протоколи про адміністративні правопорушення в межах своїх повноважень як поліцейського, на підставі абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП (ч. 1 ст. 44, ст.ст. 44-1, 46-1, 46-2, 51, 51-2, 88-1, 89, 92, ч. 1 ст. 106-1, ст. 106-2, ч. 4 і ч. 7 ст. 121, ч. 3 і ч. 4 ст. 122, ст. 122-2, 122-4, 122-5, ч. 2 і ч. 3 ст. 123, ст. 124, ч. 4 ст. 127, ст. 127-1, 130, ч. 3 ст. 133, ст. 135-1, ст. 136 (про порушення на автомобільному транспорті), ст. 139, ч. 4 ст. 140, ст. 148, 151, 152, 154, 155, 155-2 – 156-2, 159, 160, 162 – 162-3, 164 – 164-11, 164-15, 164-16, 165-1, 165-2, 166-14 – 166-18, 172-4 – 172-9, 172-9-2, 173 – 173-2, 174, ст. 175-1 (за винятком порушень, вчинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст. 176, 177, 178 – 181-1, 181-3 – 185-2, 185-4 – 185-9, 186, 186-1, 186-3, 186-5 – 187, 188-28, 188-47, 189 – 195-6, ст.204-1, 206-1, 212-6, 212-7, 212-8, 212-10, 212-12, 212-13, 212-14, 212-19, 212-20 КУпАП);

3) у разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, складання протоколу про яке не входить до компетенції слідчого органу Національної поліції, складати постанову на підставі ст.110 КПК України про виділення матеріалів досудового розслідування для проведення додаткової перевірки виявлених відомостей, що вказують на наявність ознак адміністративного правопорушення, і направляти ці матеріали на адресу осіб, які мають право складати відповідні протоколи про адміністративні правопорушення;

4) у разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, складання протоколу про яке не входить до компетенції слідчого органу Національної поліції, направляти для проведення додаткової перевірки виявлених відомостей відповідні матеріали досудового розслідування супровідним листом на адресу осіб, які мають право складати протоколи про виявлені адміністративні правопорушення;

5) надіслати складений ним (слідчим органу Національної поліції) протокол на адресу органу (посадовій особі), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення, згідно розділу III Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Хоч зазначені вище можливості передбачаються законодавством для працівників органів досудового розслідування, нині відсутні реальні механізми для їх практичної реалізації. Так не існує чіткої системи взаємодії органів досудового розслідування з іншими структурними підрозділами Національної поліції, що здійснюють адміністративні провадження, нормативно не закріплені положення елементів правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції, таких як: їх повноваження, завдання, функції в адміністративних провадженнях. Це викликає потребу в оптимізації системи органів досудового розслідування, вдосконалення функціонального забезпечення діяльності органу з метою приведення його у відповідність до існуючих норм КУпАП, Закону України «Про Національну поліцію» та досягнення поставлених перед ними цілей, що є актуальним питанням у сучасних умовах.

Список літератури

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 04.01.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України 4651-VI від 20.11.2012 року: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 04.01.2023).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення 8073¹-X від 07.12.1984 року: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 04.01.2023).

4. Бабанін С. В., Голобородько Д. В., Захарко А. В. та інші. Повноваження та обов'язки слідчого під час застосування інституту адміністративної відповідальності у ході досудового розслідування кримінальних проваджень, у тому числі у разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення: методичні рекомендації. Дніпро: ДДУВС, 2018. 34 с.

СЕКЦІЯ 18
SECTION 18

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА
CRIMINAL LAW, CRIMINAL EXECUTIVE LAW, CRIMINOLOGY, CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINALISTICS

Охримович Е. О.
магістр права

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

З моменту прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році питання допустимості доказів набуло особливого значення як окрема категорія в процесуальному праві. Допустимості доказів присвячена велика кількість наукових праць, з цього питання ухвалено чимало судових рішень. На перший погляд, законодавець доволі чітко встановлює межі допустимості доказів, проте, як показує судова практика, підходи до визнання доказів недопустимими змінюються залежно від тлумачення судами одних і тих же норм Кодексу.

Згідно Кримінального процесуального кодексу України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом, а недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення (ст. 86). Таким чином, законодавець визначає порядок отримання доказів, встановлений КПК України, як критерій для визнання доказів допустимими. В той же час, у наступних положеннях Кодексу також зазначається, які докази є недопустимими в будь-якому випадку (ст.ст. 87, 88, 88-1).

Підходи до визначення допустимості доказів з огляду на європейську та національну судові практики можна розділити на 2 узагальнені категорії: формальний та європейський підхід.

Сутність формального підходу полягає у прямому та недвозначному інтерпретуванні норм, викладених, зокрема, у КПК України. За формальним підходом до визначення допустимості доказів недотримання порядку отримання доказу, його неналежне процесуальне оформлення автоматично становлять підставу для визнання такого доказу недопустимим. Тобто, будь-який доказ, отриманий з найменшим порушенням процесуального законодавства, без належного аналізу судом фактичних обставин справи та вагомості порушення процесуального порядку, а також без встановлення причинно-наслідкового зв'язку між порушенням та наслідком для особи, визнається недопустимим.

У національній судовій практиці, зокрема у практиці Верховного Суду, формальний підхід тривалий час був єдиним підходом при визначенні того, чи братиме суд до уваги конкретний доказ. Показовими в цьому контексті є постанови Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справах № 724/86/20 та № 754/7061/15.

Так, у постанові у справі № 754/7061/15 від 22.02.2021 р. Суд заявив про недопустимість доказів, зібраних під час досудового розслідування, які зібрані під наглядом і процесуальним керівництвом прокурора (прокурорів), який не мав на те законних повноважень через відсутність постанови про призначення групи прокурорів або її не підписання керівником відповідного органу прокуратури [1].

Іншим прикладом застосування формального підходу є постанова у справі за № 724/86/20 від 04.10.2021 р., у якій Верховний Суд дійшов висновку, що «за приписами статей 39, 110, частини 1 статті 214 КПК рішення про призначення (визначення) групи слідчих, які здійснюватимуть досудове розслідування, визначення старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих, обов'язково приймається у формі, яка повинна відповідати визначеним кримінальним процесуальним законам вимогам до процесуального рішення у формі постанови. Відсутність такого процесуального рішення в матеріалах кримінального провадження обумовлює недопустимість доказів, зібраних під час досудового розслідування, як таких, що зібрані неуповноваженою на те особою» [2].

Що ж до європейського підходу, то недопустимість доказу не може бути встановлена без взяття до уваги фактичних обставин та наслідків для особи, що спричинені порушеннями при отриманні доказу. Цей підхід знаходить своє відображення у рішеннях Європейського суду з прав людини, проте слід зазначити, що ЄСПЛ не відмовляється від застосування формального підходу до визнання доказів недопустимими. Таким чином, європейський підхід не є неформальним за своєю суттю, а полягає у розширеному тлумаченні формального підходу з огляду на обставини конкретної справи. Наприклад, у ситуації коли органи правопорядку діяли відповідно до закону, але явно з невинуватою мірою примусу чи втручання в права людини – ЄСПЛ визнає такі дії як порушення, попри їх відповідність формальним вимогам. В іншому ж випадку, встановивши формальні порушення, проте не знайшовши взаємозв'язку з істотними негативними наслідками для людини та зваживши фактичні обставини конкретної справи, Суд може визнати процес в цілому законний, звертаючи особливу увагу національних судів на необхідності надання адекватної оцінки наслідкам прийняття таких доказів для справедливого судового розгляду [3].

Одним із відображень застосування європейського підходу слугує рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 р. у справі № 42310/04 «Нечипорук і Йонкало проти України». Суд констатував порушення п. 4 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з відсутністю адекватної процедури судового розгляду питання законності тримання під вартою під час судового провадження. Таким чином, незважаючи на те, що органами правопорядку та судом не було порушено формальних приписів діючого на той момент кримінально-процесуального законодавства, ЄСПЛ встановив порушення прав людини.

Нещодавнє рішення Великої Палати Верховного суду від 31.08.2022 р. у справі № 756/10060/17 засвідчило про відступ Суду від власних правових позицій щодо застосування виключно формального підходу до питання недопустимості доказів. Відповідно до висновку Верховного Суду у даній справі, «у випадку призначення експертизи слідчим, який не входить до складу визначеної у кримінальному провадженні слідчої групи, суд, вирішуючи питання про допустимість даних висновку експерта як доказів, повинен у межах доводів сторін перевірити, чи призвів

спосіб призначення експертизи до порушення тих чи інших прав і свобод людини, передбачених Конвенцією та/або Конституцією України. У разі визнання доказів недопустимими суд має вмотивувати свої висновки про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, зазначивши, які саме й чий права і свободи було порушено і в чому це виражалось» [4].

Із обставин справи № 756/10060/17 вбачається, що слідчий призначив експертизу в кримінальному провадженні без наявних на те повноважень, що порушує процесуальний порядок і згідно формального підходу є підставою для визнання висновку експерта недопустимим. Проте, Верховний Суд зазначив, що для визнання доказу недопустимим в даній справі недостатньо самого формального порушення процесуального закону. Як основний критерій Суд визначає істотність порушення прав і свобод людини, передбачених Конвенцією та/або Конституцією, внаслідок порушення процедури отримання доказу та наголошує на необхідності вмотивування того, які, чий та як саме були порушені права та свободи. В даному випадку ВС пішов шляхом застосування європейського підходу з огляду на обставини справи та істотність самого порушення.

Суд зазначив, що відповідно до положень КПК України «застосування належної юридичної процедури є не самоціллю, а важливою умовою досягнення результатів кримінального судочинства, визначених законодавцем як пріоритетні, – захисту особи, суспільства та держави від злочинних посягань, охорони прав і свобод людини, забезпечення оперативного й ефективного розкриття кримінальних правопорушень і справедливого судового розгляду». Такий висновок Верховного Суду викликав неоднозначну реакцію серед правової спільноти. На думку С. Ханіна застосування належної правової процедури є само по собі метою і це явно впливає з Конституції України, а саме з ст. 62 [5].

Також у своїй постанові у справі № 756/10060/17 Верховний суд вказав, що «невідповідність тим чи іншим вимогам закону нівелює доказове значення відомостей, одержаних у результаті відповідних процесуальних дій, не в будь-якому випадку, а лише в разі, якщо вона призвела до порушення прав людини і основоположних свобод або ж ставить під сумнів походження доказів, їх надійність і достовірність. Адже для прийняття законного й обґрунтованого рішення суд має отримувати максимально повну інформацію щодо обставин, які належать до предмета доказування, надаючи сторонам у змагальній процедурі достатні можливості перевірити й заперечити цю інформацію».

За словами О. Несінова, призначення експертизи неуповноваженою особою щонайменше порушує вимоги ч. 2 ст. 17, 22, 68 Конституції України [6]. Проте, в рішенні також зазначається, що імперативною законодавчою заборонаю використовувати результати процесуальних дій як докази охоплюються випадки, коли недотримання процедури їх проведення призвело до порушення конвенційних та/або конституційних прав і свобод людини – заборони катування й нелюдського поводження (ст. 3 Конвенції, ч. 1 ст. 28 Конституції України), прав підозрюваного, обвинуваченого на захист, у тому числі професійну правничу допомогу (п. «с» ч. 3 ст. 6 Конвенції, ст. 59 Конституції України), на участь у допиті свідків (п. «d» ч. 3 ст. 6 Конвенції), права людини на повагу до свого приватного життя, недоторканність житла (ст. 8 Конвенції), на відмову давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї та близьких родичів (ч. 1 ст. 63 Конституції України).

Відступ Верховного Суду від застосування формального підходу до визнання доказів недопустимими є більш виваженою позицією, адже жодні неістотні процесуальні порушення, як то відсутність у справі постанови про призначення групи прокурорів, не повинні бути підставою для визнання доказів недопустимими. Як зазначає С. Петренко, суть у тому, що призначення експертизи або проведення будь-якої іншої слідчої дії слідчим, який не має формальних повноважень у конкретному кримінальному провадженні, жодним чином не порушує права людини та не ставить сторону захисту в нерівне становище [7].

Наявність будь-якого процесуального порушення при отриманні доказу, на думку адвокатської спільноти, є уже само по собі підставою для визнання доказу недопустимим. З іншого боку, за такого підходу відсутня необхідність існування ст. 87 КПК України, оскільки будь-яке порушення повинно мати наслідком недопустимість доказу, а підстава для скасування судового рішення у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону має позбутися визначення «істотне» [7]. Зрештою, дискусії щодо імперативності формальної процедури та її значення при визначенні допустимості доказів, зокрема й через актуальні положення ст. 86 КПК України, і надалі триватимуть, а позбутись їх можливо лише шляхом внесення якісних змін на законодавчому рівні.

Список літератури

1. Постанова Касаційного кримінального суду від 22.02.2021 у справі №754/7061/15. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/95139651>
2. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.10.2021 у справі №724/86/20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=100214751&red=100003e831ef1372d70866638f19fad7bfb457&d=5>
3. Батяр Р. (псевдонім), Белоусов Ю., Венгер В., Деркач С., Козлиєва З., Пірогова О., Крапивін Є., Орлеан А., Пархоменко П., Петраковський В., Сидоров Д. (псевдонім), Шалота К., Яворська В. Отруйні докази: чи є антидот для розслідування. Discussion paper. Justtalk №8. 03.03.2020 URL: <https://justtalk.com.ua/post/justtalk8-otrujni-dokazi-chi-e-antidot-dlya-rozsliduvannya-discussion-paper>
4. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31.08.2022 у справі №756/10060/17. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C023157>
5. Ханін С. Між «отруйним деревом» та «неминучим виявленням»: аналіз судової практики щодо допустимості доказів. 15.11.2022 URL: <https://yur-gazeta.com/publications/sferi-praktiki/antikorupciyna-praktika/mizh-otruynim-derevom-ta-neminuchim-viyavlenniam-analiz-sudovoyi-praktiki-shchodo-dopustimosti-dokaz.html>
6. Несінов О. Позиція Великої Палати Верховного Суду: упередженість на користь сторони обвинувачення? 16.09.2022. URL: <https://justtalk.com.ua/post/pozitsiya-velikoi-palati-verhovnogo-sudu-uperedzhenist-na-korist-storoni-obvinuvachennya>
7. Петренко С. Нова позиція Верховного Суду: чи всі порушення КПК мають наслідком недопустимість доказів? (Відповідь на позицію адвоката Олега Несінова) 28.09.2022. URL: <https://justtalk.com.ua/post/nova-pozitsiya-verhovnogo-sudu-chi-vsi-porushennya-kpk-mayut-naslidkom-nedopustimist-dokaziv-vidpovid-na-pozitsiyu-advokata-olega-nesinova>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ,
МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

**Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
м. Рівне,
10 січня 2022 р.**

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.
Технічний редактор: Нестеренко В. О.
Художній редактор: Михайленко К. В.
Коректор: Остаповець Н. М.
Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Підписано до друку 10.01.2023 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 4,1
Гарнітура Times New Roman.
Наклад 500 примірників. Зам. № 20297

Надруковано у ФОП Сидоренко А. В.
Свідоцтво про державну реєстрацію серія В01 № 710364
від 07.01.2007 р., м. Полтава, вул. Дмитра Корняка, 3

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

